

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**A választási rendszer alkotmányosságának
követelményei**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024//03/27

Nyilatkozom, hogy a pályamunka készítése során nem használtam mesterséges intelligencia alapú programokat.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. A választójog, mint alapvető jog bemutatása	6
2.1. A demokratikus választójog meghatározása	6
2.2. A választójog kettős természete.....	7
2.3. A demokratikus legitimáció	8
2.4. A választójog alapjogi megalapozása	9
3. A választási rendszer alkotmányos követelményei	11
3.1. A választási rendszerek definiálása	11
3.2. A választási rendszerek típusai	12
3.3. A jelöltté válás folyamatának szabályozása.....	16
3.4. A választókörzetek kialakításának jelentősége	18
3.5. A mandátumelosztási mechanizmus és jelentősége	19
3.6. A megfelelően működő jogorvoslati rendszer és követelményei	20
3.7. A részvételi kötelezettség kérdése a választásokon	23
4. A választási rendszerekkel összefüggő alkotmányos megfontolások	26
4.1. A választási rendszer kialakításával kapcsolatos alkotmányos szempontok	26
4.1.1. A választási rendszer és az arányosság kapcsolata	26
4.1.2. Az egyenlőség választójogi megítélései.....	28
4.1.3. A stabilitás megteremtésének jelentősége	31
4.2. A választási rendszer kihívásai	33
5. Konklúzió	36
6. Irodalomjegyzék	38
6.1. Felhasznált szakirodalom	38
6.2. Egyéb felhasznált irodalom	42
6.3. Jogforrás.....	43

1. Bevezetés

A választójog a mai modern demokratikus jogállam egy nélkülözhetetlen eleme, amely nélkül szinte elképzelhetetlen lenne, hogy a nép a hatalomgyakorlásba való beleszólási jogát szabályozott környezetben, megfelelő módon gyakorolhassa. Már a 18. században Rousseau is megfogalmazta, hogy a „társadalmi szerződés” arra biztosít jogot az állampolgárok számára, hogy másokkal egyenlően vegyenek részt a törvények meghozatalában.¹ Azonban ahhoz, hogy maga a választás megfelelően és demokratikusan működjön elengedhetetlen, hogy a választójog alanyi és tárgyi oldalán kívül más befolyásoló tényezőknek a vizsgálatát is elvégezzük.

A dolgozatomban a választójog kettős természetéből kiindulva a demokratikus legitimáción át részletesen taglalom a képviseleti demokrácia fő pillérjét, ami nem más, mint a választási rendszer. A választási rendszert számos szerző tágan értelmezi, hiszen magába foglalja a választás szinte teljes folyamatát, beleértve a választójogot és a választás megszervezését is. Ez a kijelentés figyelmen kívül hagy számos jogtudományi szempontból releváns és a választási rendszert befolyásoló tényezőt, így például a választási rendszer főbb típusait, a jelöltté válás folyamatát, a választókerületek kialakítását, a mandátumok elosztását, vagy a választáson való részvételt. Ehhez a kérdéskörhöz tartozik azonban annak elemzése is, hogy egy tisztességes és jól működő választási rendszernek nem elegendő feltétele a teljes körű képviselet, amely a választói akaratot és a stabil kormányzást biztosítja, hanem fontos szem előtt tartani a választási rendszer alkotmányos követelményeinek és mindennapi kihívásainak történő megfelelésségét is. Ezen belül fontosnak tartom, hogy valamennyi társadalmi csoport elfogadja a választási rendszer legitimitását, amely egy olyan politikai integrációhoz vezethet, ahol nem okoz problémát az aktuális rendszerrel kapcsolatban felmerülő kérdések megvitatása. Mindemellet a reprezentativitásnak is jelen kell lennie, azaz a választásnak – a választópolgárok saját preferenciáik képmására formálódott – képviseleti kormányzást szükséges eredményeznie, mely háttérében nemzeti konszenzus nyugszik. Ezen kívül egy adott ország mérete, hagyományai, illetve a politikai megfontolások mind-mind befolyásoló tényezőként jelentkeznek a választási rendszerekkel szemben.

A téma aktualitását több, a közelmúltban lezajlott választás és annak eseményei is igazolják. Eklatáns példa Németország, ahol a választójogi törvény egyszerű többséggel megváltoztatható

¹ Jean-Jacques ROUSSEAU: (fordította: RADVÁNYI Zsigmond): Társadalmi szerződés, Budapest, Phönix-Oravetz Kiadás, 1947. 44-45.

(tehát sem az alsóház kétharmada, sem a felsőház jóváhagyása nem szükséges), ennek következtében a kormánytöbbség nincs az ellenzék együttműködéséhez kötve. A reformtörekvés középpontjában az áll, hogy csökkentsék minden korábbinál több, 736 taggal rendelkező *Bundestag* létszámát. Ennek érdekében az erőviszonyokat ezentúl egyedül a listás szavazatok megoszlása határozná meg, és csak az ötszázalékos parlamenti küszöböt átlépő pártok alapíthatnak frakciót vagy frakciószövetséget. Emellett eltörölnék az alapmandátum-kitételt, vagyis azt a szabályt, amely lehetővé tette, hogy a pártok parlamenti képviselőre tegyenek szert, ha három egyéni választókerületben mandátumhoz jutottak, amely alapján nem lesznek többé kompenzációs mandátumok sem. A CDU (Kereszténydemokrata Unió) számára előnytelen lenne, ha az egyéni választókerületekben győztes jelöltjei nem jutnának mandátumhoz, hiszen a párt jelöltjei tradicionálisan erős helyi beágyazottsággal rendelkeznek, főleg vidéken. A CSU (Bajor Keresztényszociális Unió) számára viszont akár egzisztenciális vészhelyzet is előállhat: ha a párt szövetségi szinten elbukik az ötszázalékos küszöbön, akkor a győztes bajor egyéni választókerületekben se jutna mandátumhoz. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság már egy 2008-as ítéletében kifejtette ezzel kapcsolatban az álláspontját, miszerint a mandátumelosztás rendszerének hatása sérti a választójog közvetlenségének és egyenlőségének alapelvét, mivel a választó számára nem átlátható és kiszámíthatatlan, ezért alkotmányellenes. A német közvélemény² a választási törvény megreformálásával kapcsolatban feltűnően megosztott, ugyanis amellett, hogy a kormánykoalíció az ellenzék kárára változtatná meg az ország választási szabályait, a koalíción belüli tagok is felszólaltak ellene.

Hipotézisem szerint nem létezhet egy ideális választási rendszer, amelyet követendő példának titulálhat az egész világ, ugyanis a választási rendszerek transzformálása nem lehetséges. Minden ország más politikai hagyományokkal, államszervezeti berendezkedéssel és világnézeti elemekkel rendelkezik, amelyek erőteljesen befolyásolják a választási rendszer kialakítását és működését. Mindezek alapján az országoknak maguknak kell megtalálniuk a legjobb megoldást.

² [Még a koalíción belül is támadják a német választójogi reformot \(magyarnemzet.hu\)](http://magyarnemzet.hu)

2. A választójog, mint alapvető jog bemutatása

Ugyan sokan azt gondolják, hogy a választójog csak a választási rendszerekről szól, valójában legalább annyira fontos, hogy ki rendelkezik választójogosultsággal, amely a választójog alapjogi jellegét jelenti, és ezért fontos erről is röviden beszélni.

2.1. A demokratikus választójog meghatározása

A választójog fogalmának meghatározása előtt fontos tisztázni, hogy mi is az a választás. Maga a választás egy „arra szolgáló formalizált eljárás, hogy szavazás révén kiválasszunk egy személyt valamilyen közfunkcióra, illetve elfogadjunk vagy visszautasítsunk egy politikai indítványt”.³ Ennek alapján elmondható, hogy a választás a közösség tagjainak egyértelműen kinyilvánított, rendszerezett szabály alapján történő akaratnyilvánítása.

A választást, mint eszközt a demokrácia formálta meg abból a célból, hogy a történelem során már sokszor előkerült zsarnoki döntéshozatalt kiküszöbölje. A modernkori felfogásban a reformok hatására kialakultak különféle választási rendszerek és a választást már jognak mondták ki. A választójog, mint alapvető politikai alapjog a polgári forradalmak során született jogintézmény, ami akkor jött létre, amikor a korábbi rendi képviseleti rendszerről áttértek a képviseleti rendszerre.⁴

A választójogot egy morális elvárásból eredő dologként is felfoghatjuk, amelyből eredően egy politikai közösség tagja saját maga válassza meg, hogy ki fogja gyakorolni a hatalmat, ki fog kötelező döntéseket hozni rá nézve. Ebből fakadóan viszont az is elmondható, hogy egy közösség tagjának joga van ahhoz, hogy ő maga legyen az, aki kezében a hatalom valamilyen szinten összpontosul, tehát annak az igénynek is megvan a morális alapja, hogy a közösségben a képviselői helyért megmérettethessen, részt vehessen a választáson, mint jelölt.⁵

Ez szorosan összefügg a demokratikus választójog fogalmával, amely a következőképpen definiálható: a közhatalmat gyakorló személyek kiválasztását célzó, pozitív irányú, személyhez, közösséghez, időhöz kötött, szabad, titkos, maximált számú döntési jogosultság, amelynek a többivel egyenlő esélye van arra, hogy képviseletet eredményezzen. A választójog

³ Roger GIBBINS – Heinz EULAU – Paul David WEBB: "Election". Encyclopedia Britannica, 18 Mar. 2024, <https://www.britannica.com/topic/election-political-science>

⁴ Választójog-Szegedi Tudományegyetem szócikke. Elérhető: <https://u-szeged.hu/efop362-00007/kereses-abc-szerint-180523-22/valasztojog>

⁵ A kétféle igazolás megjelenik az 1/2013. (I. 7.) AB határozatban is.

gyakorlása során közhivatalok, a népképviselői szervek tagjai mandátumának betöltéséről dönt a választópolgárok közössége.⁶ Jelen esetben az figyelhető meg, hogy a választójog abban különbözik a hozzá hasonló természetű népszavazáshoz való jogtól, hogy nem ténykérdéseket kell eldönteni, hanem személyek közül kell választani. Egyfajta pozitív irányú döntésről van szó, ami mandátumokat keletkeztet, személyeket jogosít fel a közhatalom gyakorlására és a népképviselői szerv létrehozására.

A demokratikus választójognak egyéb fontos szabályai vannak. Domahidi Ákos szerint „[a]z általánosság elve értelmében mindenkit megillet a választójog, ha a gyakorlásához kapcsolódó feltételek teljesülnek.”⁷ Ilyen feltétel pl. a jogtalan befolyástól mentesség, ami azt jelenti, hogy a választópolgár kizárólag az akaratának megfelelő döntést hoz. Ehhez kapcsolódik a már fentebb említett titkosság, tehát, hogy a szavazat leadása titkos, ami később sem kerül nyilvánosságra. Másik sajátossága, hogy a választásokat ésszerű időközönként tartsák és a választópolgár az alapjogát csak ebben a meghatározott időben és helyen gyakorolhassa.⁸ Ezek hiányában a választójog nem lesz demokratikus.

2.2. A választójog kettős természete

A választójog az egyik alapvető jog, amely a demokratikus társadalmakban egyrészt az állampolgárok részvételét és beleszólását biztosítja a politikai folyamatokba, másrészt kiemelt jelentőséggel bír a demokrácia és a jogállamiság fenntartásában. Így, amikor a választópolgár kitölti a szavazás napján a szavazólapját, anélkül, hogy ennek tudatában lenne, egyszerre vesz részt a demokratikus hatalomgyakorlásban és gyakorol alapjogot.⁹ Az imént említett példán keresztül látható a választójog kettős természete, amelyen belül a tárgyi és az alanyi oldal különíthető el.

A választójog tárgyi oldalának azt az instrumentális¹⁰ tárgyi jogi megközelítését értjük, amely egyrészt magába foglalja a képviselői szervek létrehozásának a módját (így pl. a választási eljárásra, választási rendszerre, választójogosultságra vonatkozó szabályokat), másrészt a

⁶ BODNÁR Eszter: „Választójog” In JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, <http://ijoten.hu/szocikk/alkotmanyjog-valasztojog> (2016) [7]

⁷ DOMAHIDI Ákos: 71.§ [Választások alapelvei]. In: JAKAB András (szerk.): *Az alkotmány kommentárja I-II*. Budapest, Századvég, 2009.

⁸ BODNÁR Eszter: *A választójog alapjogi tartalma és korlátai* című doktori értekezésének tézisei. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. 2013 14.

⁹ BODNÁR Eszter: *A választójog alapjogi tartalma és korlátai*, HVG Orac, Budapest, 2014. 59.

¹⁰ lásd: DEZSŐ Márta: „A választási rendszer” In: KUKORELLI István (szerk.): *Alkotmánytan I.*, Budapest, Osiris, 2007, 203.

demokratikus legitimitás biztosításának eszközeit. Ahhoz azonban, hogy létrehozzunk egy népképviselőt elvén alapuló szervet fontos, hogy a lakosság egy része szavazati joggal rendelkezzen.¹¹ A 20. század második felében terjedt el az a nézet, hogy a választójog több, mint egy állam által biztosított kiváltság és ezért jogilag nem érvényesíthető, hanem olyan szubjektív emberi jog, amelyet az állam köteles biztosítani saját polgárai számára.¹² Mindez egy politikai alapjogot feltételez, amely lehetőséget biztosít a hatalom gyakorlásában és a közügyek intézésében történő részvételre és, mint ilyen a választójog alanyi oldalát értjük alatta¹³ (azaz, hogy ki rendelkezhet aktív és passzív választójogosultsággal). Ezen *dichotómia* (kettősség) elemzése során a népképviselőt elvét, illetve a képviselői elvre épülő hatalomgyakorlást vélhetjük felfedezni, amely a népszuverenitás elvéből ered és a demokratikus hatalomgyakorlás egyik alapja: e szerint a szuverenitás hordozója a nép.¹⁴ Ezen nép polgárai azok, akik a választójogot, mintegy eszközként felhasználva meghatározott időre feljogosítják a képviselőiket arra, hogy az államhatalom egyes szerveit létrehozzák. Ebben az államszervezeti szempontú megközelítésben a választójog nem más, mint a képviselői hatalomgyakorlás eszköze, egy szükséges elem ahhoz, hogy a képviselői szervek létrehozására sor kerülhessen és a választás betölthesse funkcióit.¹⁵

2.3. A demokratikus legitimitáció

Már a múlt század második felében kialakult az a nézet, miszerint a választójog nem csupán alkotmányos állami feladat, amely az egyén által alkotmányosan nem kényszeríthető ki, hanem emberi jog is, amelyet az állam köteles biztosítani és ha e kötelezettségének nem tesz eleget, akkor minden jogosult kikényszerítheti¹⁶. Mindebből az a következtetés vonható le, hogy egy demokratikus állam nem létezhet úgy, hogy a hatalom közvetlenül vagy közvetve, de ne a néptől származzon.

¹¹ FICZERE Lajos: *A választás történelmi alakulása, értelmezése, funkciói, a választási rendszer jellemzői és típusai*. Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae 2010. Elérhető: <https://bit.ly/3qvjtP5>

¹² HALÁSZ Iván: Választójog. In: LAMM Vanda (szerk.): *Emberi Jogi Enciklopédia*, HVG Orac, Budapest, 2018. 715–726.

¹³ Lásd erről többek között: KURUNCZI Gábor: Az egyre általánosabb választójog kihívásai – Az általános és egyenlő választójog elvének elemzése a magyar szabályozás tükrében. Budapest, Pázmány Press, 2020. 15.

¹⁴ Lásd: VARGA Zs. András: *Eszményből bálvány? – A joguralom dogmatikája*. Budapest, Századvég, 2015. 73–75.

¹⁵ DEZSŐ: *i.m.* 13.

¹⁶ DOMAHIDI *i.m.* 70.

A demokratikus legitimáció egy esszenciális létező a jogállami alkotmányos demokráciában, amely által a nép megrendíthetetlen módon történő hatalom-átruházása által feljogosítja a közhatalom gyakorlására azt, akinek ezen átruházás folytán a birtokába adja. Jelen esetben a nép akarata egy kollektív egészként mutatkozik meg, amely nem azt jelenti, hogy irányított normák vagy elrendelt utasítások alapján hozzák meg a nép tagjai a döntéseket, hanem azt, hogy bárki a legjobb belátása szerint esélyt kaphat arra, hogy szabadon és egyenlően részt vehessen az államszervezet kialakításában. Ezen „akaratához” nyilvánvalóan egy megfelelő jogi folyamat útján juthatunk el, hiszen biztosítani kell a demokrácia elveinek az érvényesülését, tehát, hogy a nép szabadon, befolyástól mentesen hozza meg azon döntését, amely pontosan ugyanannyit ér majd, mint a többi állampolgártársáé.

A választópolgárok egyenlősége mellett a demokratikus jogállamiság elvéből még az is következik, hogy a közhatalom gyakorlása során alkotott közhatalmi aktusok mindig a nép akaratára kell, hogy visszavezethetők legyenek.¹⁷ Azonban fontos megérteni, hogy a gyakorlatban a közhatalmi aktusok tükrözhetik vagy el is térhetnek a nép akaratától, és a demokráciák különböző módon működhetnek. Emellett fokozott figyelmet igényel az is, hogy egy demokratikus államban a többség akarata ne sértse a kisebbségi jogokat és érdekeket, valamint érvényesüljön a jogállamiság elve, amely korlátozza a hatalom visszaéléseit és védi az alapvető jogokat. Összegezve tehát, az imént tárgyalt demokratikus folyamatok és a közösségi részvétel releváns nemcsak az állampolgári jogok és érdekek védelmében, de az állam felelősségének és elszámoltathatóságának biztosításában is.

2.4. A választójog alapjogi megalapozása

Ahhoz, hogy a választójogra alapjogként tekinthessünk, az alapjogok rendszerében is el kell, hogy helyezzük. A legalapvetőbb csoportosítás a keletkezéstörténethez kötődik, ebben az esetben első generációs jogok közé sorolhatjuk, hiszen az 1789-es ember és polgár jogi deklarációban a választójog és a népszavazáshoz való jog is előkerül, miszerint „A törvény a közakarat kifejezése, létrehozásában minden polgárnak joga van személyesen vagy képviselői révén közreműködni”.¹⁸ Ez az elképzelés a XX. században már nem állta meg a helyét, hiszen ameddig vagyoni, faji, vagy egyéb megkülönböztetések jelen vannak, nem beszélhetünk demokratikus, általános és egyenlő választójogról.¹⁹

¹⁷ KURUNCZI i. m. 23.

¹⁸ BALOGH Zsolt – SCHANDA Balázs: *Alkotmányjog – Alapjogok*, Pázmány Press, Budapest, 2014. 20.

¹⁹ BODNÁR. i.m. 59.

Egy másik csoportosítás a választójogot részvételi jognak tekinti, amelyről Georg Jellinek úgy vélekedik, hogy „*honnan származnak a közhatalmi döntések, tehát, hogy ki vagy mi a forrása annak a hatalmi beavatkozásnak, amely megszabja az embereknek, hogy mit tehetnek és mit nem*”.²⁰ A részvételi jog ennek alapján a közügyekben való részvételnek is betudható.

Hazánkban a választójog alapjogi kiindulópontja Magyarország Alaptörvénye, amely több helyen is tartalmaz a választójogra vonatkozó szabályozásokat. Az Alapvetés fejezet B) cikkében úgy fogalmaz a törvény, hogy (3) *A közhatalom forrása a nép, (4) A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.* Jelen esetben is megfigyelhető a képviselő néptől származó jellege. Mindemellett a Szabadság és felelősség fejezetének XXIII. pontja részletesen foglalkozik a választójoggal. Az ebbe foglaltakból kiderül, hogy a választójog nem egy abszolút jog, ugyanis feltételekhez köthető, korlátozható. A feltételek a választójog, mint alapjogi jogosultság gyakorlásához való képességhez (pl. nagykorúság, belátási képesség, bűncselekmény elkövetéséből eredően választójogból történő kizártság), valamint a politikai közösséghez való tartozáshoz kötődnek (pl. a magyar állampolgárság vagy a belföldi lakóhely).

Az Alaptörvény természetesen csak a választójog legrelevánsabb szabályait, egyfajta keretet tartalmaz, a részletes előírásokat külön sarkalatos törvények határozzák meg.

Tovább vizsgálódva az figyelhető meg, hogy az anyagi jogi szabályok magával a választójogosultsággal foglalkoznak (ki vehet részt a képviselők választásában, kinek van választójoga), az eljárási szabályok a választási szervek megalakítását és működését, valamint az eljárás közben szükségessé váló jogorvoslatok rendjét határozzák meg.

²⁰ Georg JELLINEK: *System der subjektiven öffentlichen Rechte*, Freiburg, Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. B. Mohr, 1892, 129–140.

3. A választási rendszer alkotmányos követelményei

A modern demokráciákban a képviseleti demokrácia egy esszenciális létező, így fontos kérdés, hogy egyes országok milyen módon teremtik meg a hatalomgyakorlásnak a szerkezetét. Ennek érdekében van szükség különféle választási rendszerekre, amelyek elsősorban azok a rendszerek és a hozzájuk kapcsolódó módszerek és technikák, amelyeket a szavazás befejezése után a mandátumok kiosztására használnak, továbbá meghatározzák, hogy az egyes jelöltek közül melyik kap, illetve hányan kapnak mandátumot.²¹

3.1. A választási rendszerek definiálása

A választási rendszereket szűkebb és tágabb értelemben vizsgálhatók. Azon országokban, amelyeknek nincs kialakult választási tradíciója, a választási rendszer koncepcióját igen tágan értelmezik: e szerint magába foglal majdnem mindent, ami a választási folyamatot érinti, beleértve a választójogot és a választás megszervezését is.²²

Ezzel szemben szűkebb értelemben a politológiai szakirodalom egyes álláspontjai a választási rendszer fogalmát pusztán *a szavazatok mandátumokká transzformálásával* azonosítják. Ez az elgondolás jogtudományi szempontból figyelmen kívül hagy olyan releváns tényezőket, mint például a szavazatok leadásának a formája, valamint a választókerületek kialakításának szabályai.²³ A fentebb említettekre tekintettel Cservák Csaba választási rendszer definíciója kiemeli a lényegét: *a választási rendszer a választópolgároknak a népképviseleti szerv létrehívására irányuló tevékenységet szabályozó alkotmányos és törvényi normák által érintett releváns elemek összefoglaló elnevezése.*²⁴ Álláspontom szerint ez a megközelítés helytálló, mind alkotmányjogi, strukturális és eljárási szempontból egyaránt. Alkotmányjogi értelemben ugyanis különböző anyagi jogi és eljárásjogi szabályokat, valamint technikai megoldásokat foglal magába, amelyek a választás feltételeit és módját határozzák meg. Az alkotmányjogi fogalmon belül megállapítást nyer egyrészt az aktív és passzív választójog a választási

²¹ TRÓCSÁNYI – SCHANDA: i.m. 197–234.

²² Dieter NOHLEN: Választási szervek és választási reform: Bevezetés. In Választási rendszer, választójog és választás Kelet-Közép Európában. MTA JTI. Budapest 1996. 7. Elérhető: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/vifaost/a96-04225.pdf>

²³ DEZSŐ Márta: Képviselet és választás a parlamenti jogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1998. 50.

²⁴ CSERVÁK Csaba: A népakarattól az állami döntésig. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 19.

alapelvekkel együtt, másrészt a fentebb említett választási struktúra (amely a választókerületek kialakítását, a jelölési és szavazási mechanizmust, a választási szerveket és a választási módszert öleli fel), harmadrészt pedig a választási eljárás részletes szabályait (választások kitűzése, kampány, képviselői megbízólevél átadása) is.

Mindezek alapján az a következtetés vonható le, hogy bármilyen rendszert is használ egy ország, nagy bizonyossággal kijelenthető, hogy számos szempontot kell figyelembe venni a választási rendszer meghatározásakor.²⁵

A választási rendszert befolyásoló elemek álláspontom szerint a következők alapján határozhatók meg:

1. a jelöltté válás folyamatának szabályozása
2. a választókerületek/kerületek kialakítása
3. a mandátumelosztási mechanizmust
4. jogorvoslati rendszert
5. A választópolgárok választáson való részvételének a megkövetelése

A folytatásban a választási rendszerek tipizálását követően az imént felsorolt aspektus szerint haladva vizsgálom meg a választási rendszer meghatározó tényezőit.

3.2. A választási rendszerek típusai

Ahhoz, hogy egy adekvát választási rendszerhez eljuthassunk, a legfontosabb osztályozások alapján célszerű áttekinteni a szisztémák főbb típusait. A klasszifikáció, mint tartalmi kérdés jelen esetben különösen nagy jelentőséggel bír, hiszen a választási rendszerek alternatíváinak a feltárása megoldást jelenthet a *választási tervezők*²⁶ számára, hogy a demokrácia, a képviselet és a parlamentarizmus jegyében a leginkább megfelelőt válasszák ki.²⁷ A csoportosítás révén lehetőség van a fejlődésre és új szempontok figyelembe vételére valamint az ellentmondások kiküszöbölésére annak érdekében, hogy az adott állam politikai berendezkedését erősítése és hagyományait megőrizze.

²⁵ Ashraf, AHMED: Democracy and Disenchantment. Vanderbilt Law Review, 75, (2022). 223–237. Elérhető: <https://bit.ly/45VVOYu>

²⁶ A választópolgárok és a politikai döntéshozók közös felelőssége, hogy olyan választási rendszert hozzanak létre és tartsanak fenn, amely egyrészt támogatja a demokratikus célokat és értékeket, másrészt jótékony hatással bír a politikai rendszer működésére és a társadalmi stabilitásra.

²⁷ FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre: Voksok és mandátumok. A választási rendszerek arányossága. Villányi úti könyvek 1998. 24.

Mindezek alapján a választási rendszerek három fő csoportba sorolhatók. Történetileg először az egyéni jelöltek rivalizálására épülő *többségi* rendszerek jöttek létre, majd a XIX. század végén az *arányos* választási rendszerek alakultak ki a pártok mandátumokért való versengésük hatására.²⁸ A két típus kombinációjaként pedig *vegyes* választási rendszerek keletkeztek, amelyek országonként különböző formában fedezhetők fel.

A többségi rendszerek esetében, amelyek lehetnek abszolút vagy relatív többségi rendszerek, a képviselőt a megszerzett többségen alapul. Az abszolút többségi rendszerben az a jelölt szerzi meg a mandátumot, aki a szavazatok több, mint 50%-át megkapta (50% + 1 szavazat). Az abszolút többségi rendszert olyan országokban alkalmazzák, ahol az erős politikai legitimitációra és a stabil kormányzásra törekednek, mivel a megválasztott jelöltek széles körű támogatottságot élveznek. Hátránya, hogy nem mindig eredményez végeredményt, hiszen a szavazatok egyenletesebb eloszlása esetén egyik jelölt sem szerez abszolút többséget, és a mandátum sorsa nyitott marad.²⁹ Így, ha egy jelölt vagy párt nem éri el az abszolút többséget az első szavazási körben, akkor szükséges további egy vagy több fordulót is rendezni a mandátum elosztása végett. Franciaországban például a Nemzetgyűlés tagjait *kétfordulós rendszerben*³⁰ választják meg. Ennek a lényege, hogy a jelölt megszerezze a szavazatok több, mint a felét, amely az első fordulóban a jelöltek nagy száma miatt csak ritkán fordul elő. A 2022. április 10-én tartott első forduló eredményei alapján Emmanuel Macron a voksok 27,84 százalékával első, míg kihívója, Marine Le Pen 23,15 százalékkal második lett, így egy következő forduló kitűzése vált szükségessé, amelyet a jelenlegi államfő 58-42 arányban megnyert.³¹

Szemben az abszolút többséggel, a relatív többségi rendszer gyakorlatilag mindig hatékony, hiszen az a jelölt győz, aki egy szavazattal többet kapott, mint bármely más kihívója. Célja a választás gyors és egyszerű lebonyolítása, valamint a győztes egyértelmű, azonnali meghatározása. Hátránya, hogy nem mindig tükrözi pontosan az állampolgárok politikai preferenciáit és előfordulhat, hogy egy jelölt a győztes szavazatok kisebbségével kerül hatalomra. További ellenérv, hogy a kisebbségi vélemények képviselőjét nem biztosítja hatékonyan, illetve azon szavazatok, amelyek nem a győztesre kerültek egyszerűen

²⁸ DEZSŐ Márta – TÓTH Zoltán: *Választás és választási eljárás*. Rejtjel Kiadó, Budapest 2002 39.

²⁹ KURUNCZI, Gábor: *On the dual nature of suffrage Electoral systems and voting rights*. Institutiones Administrationis – Journal of Administrative Sciences Vol. 3 (2023) No. 1, 50–64 Elérhető: <https://doi.org/10.54201/iajas.v3i1.60>

³⁰ Ez alapján az a jelölt, aki az érvényes szavazatok abszolút többségét és a regisztrált szavazók szavazatainak legalább 25%-át megszerzi, már az első körben megválasztják. Ha ezt senki nem éri el, akkor egy második kört tartanak azon jelöltek között, akik a szavazatok legalább 12,5%-át megszerezték.

³¹ Bővebben lásd: FEJÉRDY Gergely: A 2022-es francia választások eredménye és annak következményei. KKI Elemzések. KE-2022/39. 5. Elérhető: https://kki.hu/wpcontent/uploads/2022/08/KE_2022_39_FR_francia_valasztasok_eredmenye_FG_0803.pdf

elveszlenek. Relatív többségi rendszert használnak a kanadai parlamenti és területi választásokon, vagy például az Egyesült Királyság alsóházi választásain.³²

A többségi választási rendszerek egyfajta alternatívája és a „fair képviselet” szimbólumaként jelent meg az arányos rendszer, amelyet először 1899-ben Belgiumban vezettek be.³³ Az arányos választási rendszerben a mandátumelosztás az elért szavazatok arányában történik: e szerint amilyen arányban oszlottak meg a szavazatok a pártok között, olyan arányban részesednek a mandátumokból. Ebből adódóan nem egyéni jelöltek, hanem jelöltsoportok versengenek egymással a minél több mandátum megszerzéséért és ezeket választási listáknak nevezzük.³⁴ A listás módszer vonatkozásában érdemes kitekintést tenni a körzetbeosztások alapján. Izraelben például az országos voksolások alkalmával az egész állam egyetlen választási körzetet alkot, tehát a kerületenként megszámlolt szavazatokat végül országosan összesítik. Az alkalmazott módszernek köszönhetően relatíve alacsony az „elvesző”, vagyis parlamenti helyet nem eredményező szavazatok száma, ami a választási eredmény tekintetében a demokratikus legitimitást erősíti.³⁵ Arányossági szempontból ez rendkívül kedvezőnek tűnhet, ugyanakkor a pártok centralizációs törekvéseinek enged kizárólagos teret, hiszen a mandátumszerzés csupán az országos listán történik.³⁶

Az arányos választási rendszer az Európai Unió országaiban megfigyelhető. Így pl. Ausztriában³⁷ (Federal Law on National Council Elections Law 471/1992), Belgiumban (Electoral Code of Belgium)³⁸, Bulgáriában (Electoral Code of Bulgaria)³⁹, Cipruson,⁴⁰ Dániában,⁴¹ Finnországban (Finnish Election Law 714/1998)⁴², valamint Észtországban (Riigikogu Election Act)⁴³. Az arányos választási rendszerek közül külön is érdemes kiemelni

³² FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre: *Parlamenti választások az Európai Unió országaiban, 1945-2002*. Osiris tankönyvek – Magyarország az Európai Unióban, 2004. 293.

³³ i.m. DEZSŐ. 41.

³⁴ SZABÓ Zsolt PhD: A választójog. In: KERÉKNÉ Jakó Nóra – MIKES Lili – SZABÓ Zsolt: *Alkotmányjog – Jogi szakvizsga felkészítő kötet 4. Átdolgozott kiadás*. Budapest, Patrocinium 2021. 132.

³⁵ bővebben lásd: https://alaptorvenyblog.hu/izrael_valasztasi_rendszere_es_a_politikai_eroter.html

³⁶ CSERVÁK Csaba: *A népakarattól az állami döntésig*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 23.

³⁷ Az *Österreichisches Parlament* tagjait ötévente választják arányos, listás rendszerben. Az állampolgárok egyrészt pártlisták között választhatnak, másrészt egy preferenciális voksot is leadhatnak az egyik jelöltre.

³⁸ Electoral Code of Belgium. Elérhető: <https://aceproject.org/ero-en/regions/europe/BE/belgium-electoral-code-2014/view>

³⁹ <https://www.cik.bg/en/laws>

⁴⁰ STUMPF Péter Bence – LÁSZLÓ Róbert: Nincs két egyforma. Mandátumkiosztási mechanizmusok az EU tagállamaiban. In: CSERNY Ákos: *A választási rendszerek egyes intézményei az uniós országokban*. HVG Orac. Budapest 2018. 180.

⁴¹ STUMPF i.m. 181.

⁴² <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1998/en19980714.pdf>

⁴³ <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/514112013015/consolide/current>

Görögországot, amely az ún. „megerősített arányosság” néven is ismert 50 bónusz mandátumáról ismert.⁴⁴

Az arányos választási rendszer egyik nagy előnye az abszolút rendszerekkel szemben, hogy az állampolgárok által kifejtett választói preferenciák jobban tükröződnek, továbbá a kisebbségben maradó szavazók képviselte is realizálódik. Ebből adódóan minden szavazat biztos, hogy eredményes lesz és nincs szükség újból hatalmas emberi és anyagi erőforrások előmozdítására.⁴⁵ Hátránya azonban, hogy a képviselőtestület túlságosan széttöredezetté válhat azáltal, hogy számos párt kaphat mandátumot, és gyakran koalíciós kormányok alakulásához vezethet, ami megnehezítheti a kormányzóképeséget és ezáltal a politikai döntéshozatalt.

Végül a többségi és az arányos rendszer kombinációja, vagy egymás mellett alkalmazásának hatására a vegyes rendszerhez juthatunk el, amelynek egyik példája a német választási rendszer. Németországban ugyanis a Bundestag tagjainak a felét listáról, másik felét pedig az egyéni körzetekben, relatív többséggel választják meg, tehát a magyar szabályokhoz hasonlóan az a jelölt kap mandátumot, amelyik egy forduló után a legtöbb szavazatot kapta. A vegyes választási rendszer előnye a közvetlen képviselőválasztás, amely egy lehetőség a választópolgárok számára, hogy közvetlenül hatással legyenek az érdekeiket reprezentáló képviselőkre. Azonban, mint a korábban bemutatott választási rendszereknek, a vegyes választási rendszernek is le kell küzdenie a vele szemben felmerült kihívásokat. A vegyes választási rendszerek szisztémái ugyanis gyakran bonyolultabbak és nehezebben értelmezhetőek a választópolgárok számára, amely csökkenti a választási folyamat átláthatóságát. További kihívás a szavazatszórás problémája, amely miatt előfordulhat, hogy az egyéni választókerületekben egyes pártokhoz vagy jelöltekhez tartozó szavazatok elveszthetnek.

A választási rendszerek tipizálását viszont jelentősen megnehezíti az a tény, hogy egyes választási rendszerek mindig valamilyen társadalmi-politikai feltételnek a következtében jön létre és politikai erőviszonyok befolyásolják a tartalmukat.⁴⁶ Az igazságosság értékelése során fontos figyelembe venni a különböző társadalmi és politikai kontextusokat, valamint az egyes országok egyedi kihívásait. A választási rendszerek tervezése és módosítása során a törvényhozóknak és politikai vezetőknek arra kell törekedniük, hogy a választási folyamatok minél igazságosabbak és reprezentatívabbak legyenek.

⁴⁴ Erről bővebben: STUMPF i.m. 184.

⁴⁵ Lásd többek között: KURUNCZI: i.m. 50–64.

⁴⁶ Uwe ANDERSEN – Wichard WOYKE: Deutschland Wahl 90. 1990. 61-64.

3.3. A jelöltté válás folyamatának szabályozása

A következő fontos állomás a választási rendszeren belül a jelöltté válás folyamata, ugyanis ahhoz, hogy a választási eljárásban egy választópolgár képviselőjelöltként indulhasson, az adott államon belül kialakított jelölési rendszer egy kulcsfontosságú tényező. Ennek ellenére a jelöltállítás joga az Európai Unió számos országában nem alkotmányos alapjog és az alkotmányok többnyire nem biztosítanak alanyi jogot arra, hogy a választásokon jelöltként induljon az a választópolgár, aki passzív választójogosultsággal rendelkezik és a képviselővé válás szándékának a terhét is hordozza.⁴⁷ Ahogy a választási rendszer, a jelölési rendszer kialakítása is az adott állam hatáskörébe tartozik, viszont különös figyelmet kell fordítani az állami alkotmányos elvekre és a Velencei Bizottság választási ügyek egyes kérdéseiről szóló ajánlására.⁴⁸ Ugyanakkor azt, hogy egy ország milyen jelölési rendszer alkalmazása mellett dönt, számos olyan tényezőtől is függ, amely az adott ország sajátosságát képezi. Eklatáns példaként említhető a politikai kultúra és a történelmi hagyományok, a demográfiai tényezők és a földrajzi elhelyezkedés, az anyagi lehetőségek vagy a társadalom és a választók véleménye. Ezen felsorolás ugyan nem taxatív tekintettel arra, hogy nem létezhet két egyforma állam, viszont előfordulhat, hogy az államok egymáséhoz hasonló ajánlási formákat alkalmaznak. A jelöltállításnak többféle módja ismert: Első a sorban a választópolgári támogató-nyilatkozat összegyűjtéséhez kötött módzat, amelyen belül egyes országok gyakorlata különféle formákat hozott létre. Így például találkozhatunk előre meghatározott tartamú támogató nyilatkozattal (Lengyelországban), de létezik a választópolgári ajánlás gyűjtőíven történő biztosításának a mechanizmusa is (Szlovéniában).

Lengyelországban a listaállításhoz ötezer, az adott választókerületben élő választópolgár írásbeli támogatása szükséges. Érdekesség, hogy azon szervezetek, amelyek a választókerületek több mint a felében eleget tettek a feltételeknek, a további listák állításához nem kell támogató aláírásokat benyújtaniuk. Ezzel szemben Szlovéniában jelöltlistát legalább száz, a választókerületben állandó lakóhellyel rendelkező választópolgár aláírásával lehet állítani. Garanciális intézkedés, hogy a választópolgár a támogatását az előírt nyomtatványon személyesen aláírásával adja meg, amelyről az illetékes szerv külön jegyzéket vezet.⁴⁹ Hasonló biztonságot garantál a lengyel választókerületi választási bizottság, amely egyrészt ellenőrzi a

⁴⁷ CSERNY Ákos: A Parlamenti Választások Jelölési Rendszerei az Unió Országokban. In: CSERNY Ákos: *A Választási Rendszerek Egyes Intézményei az Unió Országokban*. HVG Orac. 2018. 44–64.

⁴⁸ Venice Commission: Code of good practice in electoral matters. Elérhető: <https://rm.coe.int/090000168092af01>

⁴⁹ National Assembly Elections Act (1992) Elérhető: <https://www.dvk-rs.si/arhivi/dz2000/en/zvdz.html> Art. 44. 47.

törvényi megfelelőségét a benyújtott listáknak, másrészt megalapozott kétely esetén az aláírások hitelességét és az adatok pontosságát is felülvizsgálja.⁵⁰

A második lehetőség az anyagi szolgáltatás előírása, amely meghatározott pénzösszeg teljesítését követeli meg, mint jelöltállítási feltétel a jelöltektől, vagy jelölőszervezetektől. Fontos megjegyezni, hogy az anyagi feltétel összegére vonatkozóan a Velencei Bizottság fentebb említett dokumentuma számszerűsített konkrétumot nem fogalmaz meg, csupán annyit rögzít, hogy ne legyen túlzott mértékű. Ennek köszönhető, hogy az egyes országok szabályaiban és gyakorlataiban számottevő eltérések figyelhetők meg. Csehországban például az ún. „választási hozzájárulás” megfizetése a jelölés feltétele, amely azt jelenti, hogy a pártoknak azon választókerületekben, amelyekben listát állított, a jelöltlista bejelentéséhez csatolnia kell a meghatározott összegű (15.000) cseh korona befizetésének az igazolását. Ez a választási költségekre vonatkozó hozzájárulás, amely vissza nem térítendő és érvényességi feltétel is egyben.⁵¹ Egy másik helyzet a „kaució”, amely - szemben a cseh választási hozzájárulással - vissza jár abban az esetben a befizetőnek, ha a választáson megszerzi a leadott szavazatok előre meghatározott arányát. Lettországbán a választási törvény szerint a Központi Választási Bizottság csak azokat a jelöltlistákat veszi nyilvántartásba, amelyek benyújtói 1000 LVL óvadékot helyeztek el a Központi Választási Bizottság bankszámláján. Ez az óvadék feljogosítja a letétbe helyezőt, hogy valamennyi választókerületben azonos nevű jelöltlistát nyújtson be; a letétet vissza kell adni a betétesnek, ha legalább egy választókerületben a listáról legalább egy jelöltet megválasztanak. Ha viszont a jelöltlistáról nem választanak meg jelöltet, a Központi Választási Bizottság az óvadékot az állam költségvetésébe utalja.⁵²

Néhány országban viszont a jelöltállítás mindkét módját egymás mellett alkalmazzák. Máltán az érvényes jelöléshez a jelöltnek 90 € kauciót kell letétbe helyeznie a Választási Bizottságnál, amely visszajár abban az esetben, ha a jelölt meghal, mandátumot szerez vagy visszavonják a jelölést. Mindemellett a jelöltnek a Választási Bizottságnál törvényben meghatározott formanyomtatvány kitöltésével kell bejelentkeznie, amelyet 4 olyan választókerületben elő választópolgárnak kell aláírnia, ahol a jelölt indulni kíván a választásokon.⁵³

⁵⁰ Act on Elections to the Sejm of the Republic of Poland and to the Senate of the Republic of Poland (2001) Elérhető:

https://przetargi.kbw.gov.pl/uploaded_files/1456302988_5_The_Act_of_12th_April_2001_on_elections_to_the_Sejm_of_the_Republic_of_Poland_and_to_the_Senate_of_the_Republic_of_Poland.pdf 149.

⁵¹ Act on Elections to Parliament of the Czech Republic (No. 275/1995) Elérhető: <https://www.psp.cz/en/docs/laws/1995/247.html> Art. 31.

⁵² Saeima Election Act (1995) Elérhető: <https://www.saeima.lv/en/about-saeima/saeimas-velesanas-1/saeimas-velesanu-likums-1> Art. 12.

⁵³ General Election Act No. 21/1991. Elérhető: <https://legislation.mt/eli/cap/354/eng/pdf>

Az imént említett számos példa kiválóan alátámasztja azt a tényt, hogy az országok a jelöltállítási mechanizmussal kapcsolatban az eltérések és különbségek ellenére is, de követni próbálják a Velencei Bizottság iránymutatásait. Álláspontom szerint a választópolgári ajánlás rendszere szolgálja leginkább a demokratikus választás alkotmányos elveit és követelményeit, hiszen az anyagi feltétel állítása akár a túlzott mértékéből adódóan nem ad lehetőséget a választópolgárok legszélesebb körének a választási folyamat részvételében és csorbítja az egyenlőséget is.

3.4. A választókörzetek kialakításának jelentősége

A választási reform egyik, talán legnehezebb feladata a választókerületek kialakítása. A választókerület ugyanis az a területileg, illetve lakosság vagy választópolgárok száma szerint meghatározott egység, amelyben a képviselői mandátum megszerezhető.⁵⁴

A választókerületek kiépítésének első lépése, hogy meghatározásra kerüljön a körzetek mérete és határai. A körzetek mérete ugyanis magába foglalja a körzetekbe tartozó választópolgárokat és ezzel egyidejűleg meghatározza, hogy egy adott választópolgárnak mekkora befolyása van a parlamenti döntésre.⁵⁵ Azonban a választókerületek eltérő nagyságrendje a választójog alkotmányos elvének, az egyenlőségnek a megsértésével jár, így fokozottan ügyelni kell a választói határok pontosságára, hiszen ezek jogtalan megváltoztatása politikai előnyszerzéshez vezethet, amely lényegesen befolyásolná a politikai pártok sikerét. Így alkotmányossági szempontból fontos kérdés, hogy a végleges döntést ki hozza meg és mi alapján egy-egy választókerületi határ meghúzásakor, továbbá ezeknek az időről-időre történő átalakítása mi okból és milyen jogszabályi keretek között valósulhat meg.⁵⁶

A választókörzetek méretének meghatározása elvileg nem nehéz feladat: a választópolgárok számát kell a kívánt körzetek számával osztani.⁵⁷ Ez azonban ritkán járható út, adminisztratív okokból a választókörzetek határainak igazodniuk kell a közigazgatási és történeti határokhoz.⁵⁸ Magyarországon a Vjt. deklarálja, hogy az egyéni választókerületeket úgy kell kialakítani, hogy azok ne lépják át a vármegyehatárokat, valamint a főváros határát, azok

⁵⁴ LAMM Vanda – PESCHKA Vilmos: Jogi lexikon. KJK-KERSZÖV, Budapest 1999. 619.

⁵⁵ Stephen COATE – Brian KNIGHT: Socially Optimal Districting: A Theoretical and Empirical Exploration, The Quarterly Journal of Economics, Volume 122, Issue 4, Nov. 2007, 1409–1471.

⁵⁶ PETRÉTI József: Az országgyűlési választások alkotmányosságáról. In Választások Magyarországon, 2014. [Konferencia/Tanulmánykötet]. Pécs. 21.

⁵⁷ BÍRÓ Péter – SZIKLAI Balázs – KÓCZY Á. László. Választókörzetek Igazságosan? Közgazdasági szemle 59.11 (2012)

⁵⁸ Lásd továbbá: KURUNCZI Gábor: A fővárosi közgyűlés megválasztásának választójogi anomáliái. Pázmány Law Working Papers 2016/24 1-16.

összefüggő területet alkossanak és a választásra jogosultak száma megközelítően azonos legyen.⁵⁹ A választókerületek elosztásánál tehát arra kell törekedni, hogy az előre meghatározott számú képviselői helyet oly módon kell szétosztani, hogy a különböző megyékben élő szavazókerületek között ne legyenek drámai egyenlőtlenségek. A körzethatárok kialakításával való visszaélést és a választókerületi manipulációt a nemzetközi irodalom *gerrymanderingnek* nevezi, amelyet a választási rendszerek kihívásai fejezetben tárgyalok.

3.5. A mandátumelosztási mechanizmus és jelentősége

A választási rendszer legszűkebb értelemben a leadott szavazatok parlamenti mandátumokká való transzformálását jelenti. Különleges jelentősége éppen abból adódik, hogy mennyiben képes biztosítani a szavazáskor kinyilvánított választói akaratoknak a népképviselőben való pontos megjelenését.⁶⁰ A kiosztás módja változhat a különböző választási rendszerek és típusok szerint. Stumpf Péter Bence és László Róbert közös tanulmányukban leszögezik, hogy a többségi, a listás (vagy arányos) és az ezek kombinációját jelentő vegyes rendszerek leegyszerűsítő besorolása gyakran megtévesztő, mert az azonosnak nevezett rendszerek sokszor eltérő végkimenetelűek lehetnek. Például a vegyes rendszert alkalmazó magyar és német szisztéma esetében az előbbi a győztest erősíti, az utóbbi viszont a választói akarat minél arányosabb leképezésére törekszik.⁶¹

A leggyakoribb mandátumkiosztási mechanizmusok a következők:

1. *Hare-kvóta*: A leadott érvényes szavazatok összege osztva a mandátumok számával. A Hare-kvótát alkalmazzák például Olaszországban a mandátumok elosztásánál, vagy Dániában a parlamenti választásokon.
2. *D'Hondt-módszer*: Egy mátrix első sorában a pártok szavazatszám, első oszlopában a természetes számok szerepelnek, a megfelelő cellákba ezek hányadosa kerül. A legmagasabb értéket kell jelölni a mátrixba, ezek közül is annyit, amennyi mandátum kiosztható. Ahány jelölt érték szerepel egy párt oszlopában, annyi mandátumra jogosult. A D'Hondt-módszert alkalmazzák pl. Belgiumban országos szinten a Képviselőházban (Chambre des Représentants) történő mandátumelosztáshoz, vagy az izraeli parlamenti választásokon a mandátumok elosztásához.

⁵⁹ 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról 4.§ (2)

⁶⁰ PETRÉTEI József: "A Választási Rendszerek Egyes Intézményei Az Unió Országokban" c. Tanulmánykötetről. [Könyvismertetés]. Jogtudományi közlöny 73.12 (2018): 549 - 552.

⁶¹ STUMPF i.m. 176–195.

3. *Hagenbach-Bischoff módszer*: A Hare-kvótához hasonlóan a leadott érvényes szavazatok összegét el kell osztani a kiosztható mandátumok eggyel növelt értékével. Ezt a módszert alkalmazzák Szlovéniában a mandátumok kerületi szinten történő szétosztásánál.
4. *Sainte-Laguë módszer*: A D'Hondt módszertől annyiban tér el, hogy az adott listára leadott voksok számát csak páratlan számokkal osztja, így a kisebb pártok több mandátumhoz juthatnak egyes esetekben. Lettországból a pártok között a Sainte-Laguë módszerrel osztják szét a mandátumokat.

Megvizsgálva az egyes országokban alkalmazott mandátumelosztási mechanizmusokat arra a következtetésre jutottam, hogy egyáltalán nem mindegy a mandátumkiosztás módszere, ahogy az is alapvetően határozza meg a választói magatartást és a pártok politikai stratégiáját, hogy van-e mód a szavazat megszemélyesítésére. Az alkalmazott rendszer a választási törvényektől és az adott ország politikai gyakorlatától is függ. Megvalósítandó célként szükséges szem előtt tartani azt, hogy a parlament vagy más képviselőtestület összetétele tükrözze a választók preferenciáit és az ország területi sokféleségét.

3.6. A megfelelően működő jogorvoslati rendszer és követelményei

Ahhoz, hogy a választási folyamat tisztességes, átlátható és jogilag érvényes legyen a jogorvoslati rendszernek kiemelkedő szerepe van. A jogorvoslati mechanizmusok lehetőséget biztosítanak az érintetteknek, beleértve a pártokat, jelölteket és választókat, hogy kétségeiket vagy panaszukat jogi úton vitassák meg és megkapják a jogi segítséget az esetleges választási szabálytalanságok – mint például a jogsértések, visszaélések, vagy a csalások – illetve a vitás kérdéseikkel kapcsolatban. A megfelelően működő jogorvoslati rendszer erősíti a demokratikus folyamatokat, növeli a legitimitást és a választópolgárok, illetve a választás egyéb résztvevőinek a bizalmát a választási rendszerben. Ezen felül lehetőséget teremt a viták kiegyensúlyozott és jogilag megalapozott módon történő rendezésére, elkerülve ezzel a politikai nézeteltérésekből eredő atrocitásokat és más erőszakos cselekedeteket. Végül a jogorvoslati mechanizmusok biztosítják, hogy mindenki, beleértve a politikai szereplőket és választókat, tiszteletben tartsa a választási normákat, ugyanis azok, akik a szabályokat megsértik, felelősségre vonhatók.

A jogorvoslati rendszer azonban akkor működhet igazságosan, ha eleget tesz az alábbi két fontos követelménynek.⁶² Egyrészt biztosítani kell a választópolgárok azon alkotmányos jogát, hogy a választási eredményeket, valamint a választási eljárásban szereplő személy vagy szervezet eljárásának törvényességét kétségbe vonhassák. Másrészt biztosítani kell az eljárások minél rövidebb idő alatt történő befejezését. Ezzel kapcsolatban kiemelném az Alkotmánybíróság 59/2003. (XI. 26.) AB határozatát, miszerint *az észszerűtlenül hosszú ideig elhúzódó jogviták a választások eredményének akár utólagos (későbbi) megkérdőjelezését is lehetővé tennék, adott esetben akadályoznák a választott testületek megalakulását (tisztségek betöltését) vagy kétségbe vonnák a már megalakult testületek (betöltött tisztségek) legitimációját*. Ez sértene a népszuverenitás elvét, egyúttal ellentétes volna a jogállam demokratikus jellegével.⁶³ Mindez determinálja azt a követelményt, amelyet az Alkotmánybíróság a 24/1999. (VI. 30.) AB határozatában említ: *e szerint a jogalkotónak olyan ésszerű határidőket kell megállapítania, amelyek egyfelől biztosítják a jogorvoslathoz való jogot, másfelől pedig azt, hogy a választás eredményének megállapítását a jogorvoslat minél kevésbé késleltesse, s ezáltal a választási eljárás szabályaiból következő egyéb határidők betartását meg ne akadályozza*.⁶⁴ A jogorvoslatok benyújtására és elbírálására rendelkezésre álló határidőnek a Velencei Bizottság *Code of Good Practice in Electoral Matters* című dokumentuma szerint is rövidnek, háromtól öt napig terjedőnek kell lennie.⁶⁵

A magyar jogorvoslati lehetőségek tárgyalása előtt azonban fontosnak tartom, hogy említést tegyek néhány speciális modellről. *Gicquel* francia jogtudós három modellt különböztet meg a parlamenti választások során igénybe vehető jogorvoslatok esetén: Az első esetben a jogsértéseket maga a törvényhozás vagy annak egy meghatározott szerve bírálja el. Példaként említhető Olaszország, ahol mindkét kamara jogosult megvizsgálni tagjai mandátumának érvényességét, és dönt a megválaszthatóság és összeférhetetlenség utólag felmerült eseteiben.⁶⁶ Ebben a modellben tehát a választott képviselőket a választott képviselők ellenőrzik és nem az igazságszolgáltatás szervei. A második esetben a választási jogorvoslatokat speciális bírói fórum látja el. Görögországban Legfelsőbb Külön Bíróság működik, amely jogosult a képviselői mandátumok igazolására és a parlamenti választással kapcsolatos jogorvoslati eljárás lefolytatására.⁶⁷ Végül pedig a vegyes modell, amelyben a jogorvoslatok elbírálása

⁶² MÁTYÁS Ferenc: A választási eljárás jogorvoslati rendszere. Wolters Kluwer 2022. Elérhető: <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-valasztasai-eljaras-jogorvoslati-rendszere/>

⁶³ 59/2003. (XI. 26.) AB határozat

⁶⁴ 24/1999. (VI. 30.) AB határozat

⁶⁵ 1.3.3.g. pont

⁶⁶ Olaszország alkotmánya 66. cikk Elérhető: https://mersz.hu/dokumentum/YOV1683_58/

⁶⁷ Görögország alkotmánya 58. és 100. cikk Elérhető: https://mersz.hu/hivatkozas/YOV1683_34/#YOV1683_34

részben a törvényhozás (azaz a választott képviselők) és részben a független bíróság jogosultsága. A vegyes modell legismertebb képviselője Németország. A Bundestag jogosult ugyanis a választásoknak, valamint a képviselők választójogának az ellenőrzésére. A jogorvoslati kérelmet a Bundestag plenáris ülése bírálja el és dönt, amely ellen a szövetségi alkotmánybírósághoz lehet jogorvoslati kérelemmel fordulni. A bemutatott modelleken kívül azonban számos más megoldást hoztak létre a választási jogorvoslatok szabályozására az országok. Eklatáns példaként említhető Oroszország, ahol központi állami szervként működő és bíraskodási tevékenységet ellátó választási bizottság működik.⁶⁸

A magyar jogorvoslati szabályozás is az utóbb megemlített csoport felé mutat a legtöbb hasonlóságot. A Ve. 208. §-a szerint kifogást a választásra irányadó jogszabály, illetve a választás és a választási eljárás alapelveinek megsértésére (tehát jogszabálysértésre) hivatkozással nyújthatja be a törvényben taxatíve módon felsorolt személyi kör. A választásra irányadó jogszabályok alatt elsősorban az egyes választástípusra vonatkozó anyagi jogszabályokat és a Ve. törvényt kell érteni.⁶⁹ A kifogás a választási jogorvoslati rendszer alapeljárása, amelyet konkrét jogszabálysértésekre való hivatkozással lehet benyújtani. A választási eljárás egészét érintő ún. általános kifogást nem lehet előterjeszteni, mivel a választással kapcsolatos jogszabályi rendelkezések a választási eljárás egy-egy konkrét mozzanatához fűződnek, egy-egy konkrét döntést illetően adnak lehetőséget jogorvoslatra.⁷⁰ A kifogás elbírálását a választási bizottság végzi és a legkésőbb a beérkezéstől számított harmadik napon dönt (helyt ad a kifogásnak, vagy elutasítja azt). A választási bizottság elsőfokú határozata ellen az arra jogosultak⁷¹ fellebbezést nyújthatnak be. Kivételt képez ez alól a jegyzőkönyvbe foglalt döntés, a másodfokon eljáró választási bizottság által hozott határozat, továbbá a Nemzeti Választási Bizottság határozata. Az utóbbi kettővel szemben ugyanis a harmadik jogorvoslati típust lehet igénybe venni, a bírósági felülvizsgálati kérelmet. Erre csak akkor kerülhet sor, ha a fellebbezési jogot már kimerítették vagy a fellebbezés kizárt. A fellebbezést és a bírósági felülvizsgálati kérelmet is jogszabálysértésre hivatkozva, a választási bizottság mérlegelési jogkörben hozott határozata ellen lehet benyújtani. Annak ellenére, hogy *a bíróság határozata ellen jogorvoslatnak nincs helye*,⁷² alapjogsértés esetén a választási szerv határozatával kapcsolatos jogorvoslati eljárásban hozott bírói döntés elleni alkotmányjogi

⁶⁸ Jean GICQUEL: Le contentieux des élections parlementaires en droit comparé. Nouveaux Cahiers du Conseil constitutionnel n 41. 2013. 2.

⁶⁹ <https://www.valasztas.hu/kifogas>

⁷⁰ CSERNY Ákos – PÉTERI Attila: Választójogi és népszavazási kommentárok. Wolters Kluwer, Budapest, 2017. 335.

⁷¹ A fellebbezés benyújtására jogosultak köre megegyezik a kifogás benyújtására jogosultak körével.

⁷² Ve. 232.§ (5) bekezdés

panasz nyújtható be a sérelmezett döntés közlésétől számított három napon belül az Alkotmánybírósághoz.

Megállapítható, hogy az egyes államok saját értékeiket megvalósítva és a jogállami garanciákat biztosítva egyedi módon szabályozzák a választási jogorvoslati rendszereiket. A bemutatott rendszerek és modellek megoldásainak helyessége és megfelelősége egyes országok választási rendszereinek részletes feltárásában és gyakorlati működésében rejlik, amely a dolgozatomban alkalmazott szemléltetésen túlmutat.

3.7. A részvételi kötelezettség kérdése a választásokon

Végezetül a választási rendszert befolyásoló tényezőkön belül kiemelendő a választásokon való részvételi kötelezettség. Az egyén szabadságát érintő minden (akár kis jelentőségű) állami beavatkozás szükségképpen igazolásra szorul. A demokrácia az állampolgárok jóváhagyásán nyugszik és a részvételi arány jelentősen befolyásolhatja a nagyobb legitimitás érzetét: e szerint a magasabb részvételi arány nagyobb demokráciát eredményezhet és ennek elérése érdekében a szabadság korlátozása indokolt. A választópolgárok politikai részvételhez fűződő érdeke azonban jelentősen összefügg a demokratikus alapjogok igazolásával, mégpedig a véleménynyilvánítással és az egyesüléshez való joggal. A politikai részvételnek önkéntesnek kell lennie, továbbá fontos, hogy az egyén választása szabad, valamint más befolyásolásától és politikai meggyőződésétől mentes legyen.

A jogirodalomban elterjed „*compulsory voting*” ugyan kötelező szavazást jelent, azonban a konkrét szó szerinti értelmezése félrevezető lehet. A kötelező szavazás ugyanis nem kifejezetten magát, a tényleges szavazásnak az aktusát jelenti (például a szavazólap kitöltését és urnába helyezését), hanem arról van szó, hogy a választópolgárnak kötelezően meg kell jelennie a szavazáson (szavazóhelyiségben). Továbbá azon demokratikus államokban, amelyekben a szavazat titkosságának az elve érvényesül szinte lehetetlen ellenőrizni, hogy mely választópolgár adott le érvényes szavazatot és mely érvénytelen.⁷³

A kötelező választás melletti egyik legtöbbet hivatkozott érv azt feltételezi, hogy azzal, hogy valamennyi választót az urnákhoz terelünk, pozitív irányba fog változni a kormányzás, hiszen a politikai vezetés rá lesz kényszerítve arra, hogy az összes választópolgárt képviselje, ne pedig

⁷³ Arend LIJPHART: Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma. *The American Political Science Review* 91, no. 1 (1997) 1. Elérhető: <https://doi.org/10.2307/2952255>

csak a választások során leginkább aktív réteget.⁷⁴ Ebből kifolyólag csökkenti a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket, illetve elősegíti a választópolgárok legszélesebb körének – különösen a fiataloknak – a politikai közösségekbe történő bevonását és hozzászoktatja a lakosságot a választási részvételhez. Ezzel szemben azok, akik nem támogatják a választáson való részvétel kötelezővé tételét azzal érvelnek, hogy az emberek erőteljesebb bevonása a politikába gyakran csak kiélezi a konfliktusokat és növeli a megosztottságot. További negatívum, hogy a kötelező szavazás bizonyítottan hozzájárul az érvénytelen szavazatok, a szavazatvásárlás és a kevésbé tájékozott választópolgárok szituációjához, ami végső soron tovább rontja a helyzetet.⁷⁵

A szavazás kötelezővé tétele viszont a gyakorlatban nem minden esetben produkál tényleges részvételt. Néhány államban mindez formalitás, ugyanis a megfelelő eszközök és források hiányában képtelenek kikényszeríteni, hogy minden választópolgár részt vegyen a szavazáson, ennek hatására megállapítható, hogy pusztán az állampolgárok kötelezettségének markánsabb kinyilvánítása a cél. Ez jellemző Bolíviában, Dominikában, Egyiptomban, Guatemalában, Hondurasban és a Fülöp-szigeteken.⁷⁶ Ezzel szemben a másik véglet a szankció alkalmazása, amelynek eklatáns példája Belgium. A belga alkotmány 62. cikke kötelezővé teszi az állampolgárainak, hogy a szavazati jogukat gyakorolják, emellett minden belgának kötelező szavazni, aki a külképviseleti névjegyzékben szerepel (180. cikk).⁷⁷ A belga szabályozás szerint az első igazolatlan hiányzást figyelmeztetéssel vagy bírsággal büntetik, amennyiben a nem igazolt hiányzások tizenöt éven belül legalább négyszer megismétlődnek, akkor a választópolgárt törlik a névjegyzékből.

A kötelező szavazás intézményén belül tehát világos, hogy a passzivitás következményeket von maga után, amely a szankción kívüli más negatív jelenséget is eredményezhet. A „potyautas” helyzet – más szóval a nem szavazók választásokon történő ingyenélése – a demokratikus politikai rendszer kizsákmányolását, kihasználását jelenti, és amennyiben nem történik konkrét fellépés ezzel szemben a kötelező szavazás intézményének segítségével, akkor valószínűleg aláássa azt.⁷⁸ A jól működő demokráciának szüksége van arra, hogy minden ember részt vegyen benne és ennek elősegítése érdekében a kötelező szavazásnak üdvözlendőnek kellene lennie.

⁷⁴ HORVÁTH Attila: Recenzió Jason Brennan - Lisa Hill: *Compulsory Voting: For and Against* című könyvéről. *Parlamenti Szemle*, 2017/2., 217-222. o.

⁷⁵ Tomáš DOŠEK: *Voting: Can Compulsory Voting Go Some Way towards Rejuvenating Democracy?* *RSA Journal* 167, no. 2(5585) (2021): 50. Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/48707941>

⁷⁶ HALLÓK Tamás: Választási részvétel és alkotmányjog. A szavazási módok. PhD értekezés. Miskolc 2012. 102.

⁷⁷ HALLÓK Tamás: A Távollévők Szavazásának Módjai az EU-államok Parlamenti Választásain. In: CSERNY Ákos: *A Választási Rendszerek Egyes Intézményei az Unió Országokban*. HVG Orac 2018. 121.

⁷⁸ Annabelle LEVER: "Compulsory Voting: A Critical Perspective." *British Journal of Political Science* 40.4 (2010): 897-915.

Létezhetnek ugyanis egy államon belül olyan eshetőségek, amelyek a hatalmi egyenlőtlenségek hatására kiszolgáltatott helyzetet eredményezhetnek. Az is lehetséges, hogy az adott állam túlzott méretétől vagy etnikai megosztottságától (sokszínűségétől) sújtotta országokban a kötelező szavazás tudja elhozni az összes társadalmi csoport számára az arányos képviselést. Amennyiben ez nem lehetséges, akkor szükséges feltenni azt a kérdést, hogy milyen mértékű hiányzást és választástól való tartózkodást viselhet el egy demokrácia.

4. A választási rendszerekkel összefüggő alkotmányos megfontolások

Az előző fejezetben tisztázásra került tehát, hogy a választási rendszert számos tényező befolyásolja és minden egyes elem megállapítsa más-más kimenetelt eredményezhet az államhatalom kialakításában. Azonban nem elegendő a választási rendszer instrumentális oldalának a feltérképezése, éppen ezért szükséges szót ejteni a választási rendszer követelményeiről és mindennapi kihívásairól is.

4.1. A választási rendszer kialakításával kapcsolatos alkotmányos szempontok

A demokrácia elvén alapuló politikai rendszer elengedhetetlen feltétele a stabil, jogszerűen és kiszámítható módon működő választási rendszer.⁷⁹ Ezzel kapcsolatban hipotézisként kijelenthető, hogy egy választási rendszernek biztosítania kell a minél teljesebb körű képviselet érvényesülését, a választópolgári akaratot és ezen választópolgári akarat egyenlőségét, továbbá a stabil kormányzást. Azonban az említett valamennyi feltétel érvényesülése nem elegendő önmagában ahhoz, hogy egy tisztességes és jól működő választási rendszert teremtsen.

4.1.1. A választási rendszer és az arányosság kapcsolata

A választási rendszerekkel összefüggésben álláspontom szerint az arányosság követelménye kulcsfontosságú, ugyanis az arányos választási rendszerek egyértelműen a reprezentativitásra helyezik a hangsúlyt.⁸⁰ Egy arányos választási rendszerben ugyanis a választás eredménye a választott testület összetételében kiválóan megjeleníthető, hiszen a mandátumokat a leadott szavazatok számának arányában osztják ki.⁸¹ Ugyanakkor fontos szem előtt tartani azt a tézist, miszerint minél nagyobb a létrehozni kívánt képviseleti szerv (parlament), annál nagyobb annak az esélye, hogy a kisebb politikai pártok is képviseltetik magukat, ebből adódóan az arányosság várható mértéke is növekszik.⁸² Azonban, ha egy pártnak el kell érnie egy számszerű szavazati küszöböt ahhoz, hogy bejuthasson a parlamentbe (például öt százalékot, mint

⁷⁹ 1/2013. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [52]

⁸⁰ GALLAI Sándor – TÖRÖK Gábor: *Politika és politikatudomány*. Budapest, Aula Kiadó. 2005. 259.

⁸¹ KURUNCZI, i.m. 5.

⁸² A választási körzetekben is hasonló logika érvényesül: minél nagyobb egy körzet, annál nagyobb az esélye a kis pártok képviseletének és annál nagyobb az arányosság mértéke.

Németországban), a várható arányosság csökken, hiszen minél magasabb a küszöb, annál inkább csökken az arányosság.

Mindemellett az arányosságot érdemes vizsgálat tárgyává tenni a politikai pártok szemszögén túl az egyéni választók perspektívájából is. Ebben az esetben az a kérdés, hogy mennyi választópolgár áll egy-egy képviselői hely mögött, valamint, hogy mindig egy nagyobb szavazói csoport győzedelmeskedik-e a kisebbel szemben. A parlamenti képviselőlet abban az esetben lesz arányos az egyéni választók preferenciáival, ha minden egyes képviselői mandátum mögött ugyanannyi választópolgár áll. Számszerűsítve, ha egy-egy mandátum mögött 50.000 szavazó áll, akkor minden választópolgár egyénileg rendelkezik az adott mandátum 1/50.000-ed részével.⁸³ Álláspontom szerint az arányosságnak az egyéni választók szempontjából együtt kell járnia a politikai pártok szemszögéből való arányossággal, máskülönben az arányosság elveszíti az egyik legfontosabb képességét, amely a teljes körű képviselőlet, a választópolgári akarat egyenlősége és a stabilitás megteremtésének triászában rejlik.

Az arányosság követelménye azonban nincs kőbe vésve, mivel egy választási rendszer nem lesz sem jobb vagy rosszabb attól, hogy kevésbé érvényesíti az arányosságot. Egy vegyes választási rendszernek is vagy a többségi, vagy az arányos oldal felé kell közelítenie. Eklatáns példaként említhetőek a vegyes rendszert alkalmazó demokráciák, ezen belül is Németország és Magyarország szituációja, ahol az előbbi esetben tökéletesen kitűnik arányosság túlsúlya,⁸⁴ míg hazánk inkább a többségi oldal jellegzetességeit testesíti meg (pl. győztes kompenzáció). Aggályként fogalmazható meg tehát, hogy szükséges és lényeges feltételnek tekinthető-e az, hogy a választási rendszer rendelkezzen arányossági kritériumokkal. Hazánkban az Alkotmánybíróság abban foglalt állást, hogy a választási rendszernek nem szükséges feltétlenül arányosnak lennie, mivel az Alaptörvény nem tartalmaz előírást a választási rendszer arányos, többségi, illetve kompenzációs alrendszereinek arányára.⁸⁵ Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a választási rendszernek törekednie kell arra, hogy a lehető legjobban tükrözze a választópolgárok akaratát.

⁸³ Riedwyl HANS – Jürg STEINER: “*What Is Proportionality Anyhow?*” Comparative Politics, vol. 27, no. 3, 1995, pp. 364. JSTOR, Elérhető: <https://doi.org/10.2307/422063> Letöltés dátuma: 2024.03.20.

⁸⁴ A Bundestag tagjainak a megválasztása az ún. „*mixed member proportional*” (vegyes arányos rendszer) szisztémával történik. Ebben a rendszerben minden választópolgár két szavazatot adhat le: egyet a választókerületben a pártok egyéni jelöltjeire, a második szavazatot pedig egy adott pártra. A német választási rendszer vegyes jellege abból adódik, hogy míg a 299 kerületből az egyéni képviselők egyszerű többséggel szereznek mandátumot, addig a listás szavazatokat is figyelembe véve egy többlépcsős folyamat során az eredményt arányosra igazítják.

⁸⁵ 3141/2014. (V. 9.) AB határozat [39]

4.1.2. Az egyenlőség választójogi megítélései

A választási rendszerekkel összefüggésben sokáig tartotta magát az a feltevés, miszerint egy választási rendszernek egyszerre kell arányosnak lennie, és egyszerre kell az egyenlőség követelményét is garantálnia. Ezen tételmondat az 1905-ös morvaországi kiegyezéssel dőlt meg. Az 1905. évi morvaországi cseh-német kiegyezés alapján ugyanis a két érintett etnikum külön-külön választói névjegyzéket hozott létre, valamint a tartományi gyűlésben betöltendő képviselői helyeket is előre kettéosztották egymás között. Így azonban lényegében az egyenlőség védelme került előtérbe az arányosság követelményével szemben.⁸⁶ Ugyanakkor a választójogi szempontból vett egyenlőség fogalma álláspontom szerint magyarázatra szorul. Egyrészt a választójog egyenlősége (azaz „*egy ember – egy szavazat*” elve) választási alapelveként értelmezhető, hiszen az egyenlő részvétel joga garantálja a demokratikus eljárásban, hogy a népszuverenitáson alapuló döntéshozatal résztvevőinek szavazata megegyező számú és súlyú legyen. Az egyenlő választójog ezen vetületét az Alkotmánybíróság abszolút követelményként határozta meg, amelyből az következik, hogy semmilyen indokból nem korlátozható.⁸⁷ A választójog egyenlőségének elve mindazonáltal túlmutat a választópolgárok egyenlőségén, mivel az országgyűlési képviselők a politikai közösség minden tagját képviselik.⁸⁸

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 25. cikke is deklarálja, hogy korlátozások és megkülönböztetések nélkül minden állampolgárnak joga és lehetősége van arra, hogy a közügyek vitelében részt vegyen közvetlenül, vagy szabadon választott képviselői útján, valamint, hogy szavazzon és megválaszthassák az általános és egyenlő választójog alapján olyan valódi és rendszeres választásokon, amelyek biztosítják a választói akarat szabad kifejeződését. Ugyanakkor amellet, hogy a választójog egyenlősége alapján minden szavazatnak ugyanannyit kell érnie, fontos, hogy mindez az adott tagállam választási rendszerének keretében valósuljon meg.⁸⁹ Ezzel összefüggésben kijelenthető, hogy azonos súlyú szavazatokat többek között a választókerületek megfelelő kialakítása is eredményezhet, amelynek az egyik kulcsfontosságú követelménye, hogy az esetleges manipulációt

⁸⁶ HALÁSZ Iván: Az 1905-ös morvaországi kiegyezés – kísérlet az „objektív alapú” nemzeti kataszter létrehozására. In: HALÁSZ Iván – MAJTÉNYI Balázs: Regisztrálható-e az identitás? GONDOLAT Kiadói Kör – MTA Jogtudományi Intézet Budapest 2003. 188.

⁸⁷ Ehhez kapcsolódóan az Alkotmánybíróság a 6/1991. (II. 28.) AB határozatában kifejtette, hogy alkotmányellenes volt az a szituáció, amikor az igazolással lakóhelyétől távol szavazó kizárólag területi választókerületi listára szavazhatott, egyéni választókerületi képviselőre nem.

⁸⁸ 22/2005 (VI. 17.) AB határozat (ABH 2005, 246, 249-250.)

⁸⁹ ENSZ Emberi Jogi Bizottság 25. általános kommentárja, 21. pont

megakadályozza.⁹⁰ Ebből következik, hogy a választóköri határainak opportunisták meghatározása (*gerrymandering*) a választójog egyenlőségének elve alapján megengedhetetlen.

Másként ítélandó meg a választójog eljárási értelemben vett egyenlősége, amely szintén a szavazatok azonos súlyának megteremtésére helyezi a hangsúlyt, valamint arra, hogy egyenlő számú szavazó döntése eredményezzen mandátumot. Követelményként fogalmazható meg tehát, hogy az eljárási szabályok meghatározásakor szigorúan tilos az indokolatlan különbségtétel a választópolgárok egyes csoportjai között, így például lakóhelyük, politikai nézeteik, vagy etnikai hovatartozásuk miatt. Az eljárási értelemben vett egyenlőség követelménye (szemben az alapjogi értelemben vett egyenlőséggel) nem abszolút, tehát bizonyos fokú eltérés megengedett. Az egyéni választókerületek eltérő nagysága (választási földrajz), illetőleg az egy mandátum megszerzéséhez szükséges konkrét szavazatok száma (választási matematika) miatt a választások után, a választási eredmények ismeretében nem lehet abszolút értelemben vett egyenlőség a szavazatok súlyában.⁹¹ Az Alkotmánybíróság követelményként kiemelte, hogy a szavazatok súlyára vonatkozó alkotmányossági követelmények maximális teljesítésétől a jogalkotó csak megfelelő alkotmányos indok esetén térhet el. Minél jelentősebb az eltérés, annál erősebb alkotmányos indok szükséges az eltérés igazolásához. Eklatáns példaként említhető, hogy a választókerületek kialakításánál megfelelő indok lehet a közigazgatási határok, a nemzeti vagy etnikai kisebbségek számarányának a figyelembevétele.

Az egyenlő választójog vizsgálható egy olyan speciális szempontból is, amely révén a választópolgárok jogának egyenlőségéből adódóan a szavazatukkal meghatározzák az országgyűlés összetételét. Az ilyen típusú egyenlőség (*effektív egyenlőség*)⁹² azt feltételezné, hogy mindegyik szavazat ugyanakkora súllyal esik latba, vagyis az országgyűlés összetétele tökéletesen leképezi a szavazatokban megnyilvánuló arányokat.⁹³ Azonban az ilyen értelemben vett követelmény nem jelentheti a választáskor kifejezett politikai akaratok tökéletesen egyenlő érvénysülését, hiszen a politikai akarat képviselők útján való közvetett érvényesülése

⁹⁰ *Compendium of International Standards for Elections*. NEEDS-European Commission, Brussels, 2016. 19. Elérhető: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/compendium-en-n-pdf_0.pdf

⁹¹ 809/B/1998. AB határozat, ABH 2000, 783, 784.

⁹² Bővebben lásd: VARSÁNYI Benedek: Egyenlő választójog – arányos választási rendszer. In: *Fundamentum*, 2006/3.; 3141/2014. (V. 9.) AB határozat, Indokolás [33]

⁹³ MÉCS János: A győzteskompenzáció alkotmányosságáról – a pozitív töredékszavazatok megítélése az egyenlő választójog tükrében. *Bibó Jogi és Politikatudományi Szemle*. 2015/1 48.

természetsszerűleg aránytalanságot eredményez.⁹⁴ Tehát az állampolgár azzal, hogy a politikai preferenciáinak megfelelően támogat egy adott pártot a szavazatával egyidejűleg vállalja azt is, hogy a választás eredményezhet előre pontosan meg nem állapítható, számára kevésbé kedvező következményeket.

Végezetül a választójog egyenlősége akként is betudható, hogy az állam által biztosított módon minden egyes választópolgár azonos körülmények között adja le a szavazatát. Az ilyen értelemben vett egyenértékűséget annak abszolút voltából adódóan olyan eljárási jogosultságokkal szükséges biztosítani, amelyek az összes választópolgárt egyenlően megilletnek.⁹⁵ Így az egyenértékűségnek egyaránt ki kell terjednie a jelölésre, a szavazás rendjére, továbbá a jogorvoslatokra vonatkozó szabályozásra is.

Megvizsgálva tehát az egyenlőségnek a választójogi értelemben vett szükségességét arra a következtetésre jutottam, hogy az alapjogi és eljárási egyenlőség jelenléte önmagában nem elegendő az alkotmányos kereteken belül működő választási rendszer megteremtéséhez, ugyanis fontos kérdés, hogy az adott állam hogyan és milyen eszközökkel tudja megteremteni azt. Az esélyegyenlőség megteremtésének a kötelezettsége választójogi szempontból azt jelenti, hogy az állam azonos feltételeket köteles biztosítani azoknak, akik jelöltként kívánnak indulni a választásokon és az egymással versengő politikai pártoknak egyaránt. Petréttei József érvelése szerint a jelöltek és a pártok szabad konkurenciája során az államnak semlegesnek kell maradnia, ugyanakkor az esélyegyenlőség elve nem követeli meg, hogy a politikai pártok eltérő méretéből, teljesítőképességéből és célkitűzéséből eredő különbségeket állami intézkedésekkel ki kelljen egyenlíteni, azonban az állam diszkriminatív módon nem járhat el.⁹⁶ Követendő példaként szeretném kiemelni Németországot, ahol az esélyegyenlőség az egész választási eljárásban átfogóan érvényesül, ugyanis kiterjed a választási előkészületektől kezdve a választási kampányra, a kampány- és pártfinanszírozásra, valamint a szavazatszámllálásra és az eredmény megállapítására is.⁹⁷

⁹⁴ BODNÁR Eszter: A határontúliak választójogának egyenlősége. In CSERNY Ákos szerk.: *Határtalan választások. Tanulmányok a külhoni állampolgárok választása témakörében*. Budapest, Nemzeti Közszoigálati Egyetem. 2014. 14.

⁹⁵ DOMAHIDI i.m. 2694.

⁹⁶ PETRÉTEI József: *A választások alkotmányi alapelveiről*. In: SÜKÖSD Ferenc (szerk.): *Emlékkönyv Markos György egyetemi adjunktus tiszteletére*. PTE Állam- és Jogtudományi Kara, Pécs, 2009. 226.

⁹⁷ Magiera SIEGFRIED: *Der Bundestag – Art. 38*. In: Sachs MICHAEL: *Grundgesetz–Kommentar*. Verlag C. H. Beck, München, 2009. 1199.

4.1.3. A stabilitás megteremtésének jelentősége

Az arányosság és egyenlőség megteremtése mellett fontos követelményként szükséges említeni a választási rendszerrel szemben, hogy stabil kormányzótöbbséget biztosítson. A választójog instrumentális (tárgyi oldali) megközelítése értelmében ez egyfajta eszköznek is tekinthető, amely a társadalmi szerződés megkötését és annak megújítását, azaz a népszuverenitás alanyainak közvetett hatalomgyakorlását szolgálja.⁹⁸ Ugyanis abban az esetben, ha a választás kimenetele széttöredezett parlamenti összetételt eredményez, az szükségképpen koalíciós kormány kialakításához vezethet és ezzel egyidejűleg instabillá teheti a politikai rendszert.⁹⁹

Álláspontom szerint annak érdekében, hogy elkerülhetőek legyenek a különféle társadalmi, gazdasági vagy kormányzati válságok, egy demokratikus berendezkedésű államnak olyan választási rendszert szükséges kialakítania, amely rendelkezik akár speciálisnak tűnő elemekkel a stabilitás elérése érdekében. Eklatáns példa a már bemutatott görög modell, ahol a győztes párt a kormányozhatóság elősegítése érdekében 50 bónusz mandátumot kap. Bár nem kifejezetten bónuszrendszerek, viszont emellett számos példa figyelhető meg olyan országokban, amelyek választási szabályai és szabályozásai mégis a nagyobb pártok javára torzulnak. Egyértelműen ilyen Törökország, ahol tíz százalékos küszöb van. Máltán pedig – amely STV (*Single Transferable Vote*) választási rendszert használ – létezik egy olyan alkotmányos rendelkezés, amely kimondja, hogy a legtöbb szavazatot kapott pártnak meg kell szereznie a parlamenti mandátumok többségét, és szükség esetén bónusz mandátumokat osztanak ki. Az iraki választási törvény 2009-es változásai és a mandátumkiosztásra vonatkozó szabályozások szintén drámai hasznot hoztak a nagyobb pártoknak.¹⁰⁰

Ebben a kontextusban érdemes górcső alá venni a magyar választási rendszerben megjelenő „győztes-kompensáció” intézményét, amely függetlenül attól, hogy többségi elemnek tekinthető, a stabil kormányozhatóság irányába tolja a magyar választási rendszert. Maga a kompensáció lényege abban áll, hogy az egyéni választókerületekben mandátumot nem eredményező szavazatok ne vesszenek el és ezért ezen szavazatokat a pártok országos listáira csoportosítják át. Azonban hazánkban a kompensáció az egyéni választókerületben „győztes” jelöltet is kompenzálja azon szavazatok után, amellyel a második helyen végzett jelölt

⁹⁸ KURUNCZI Gábor – SZABÓ István: A választási rendszer. In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András: *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020. 796.

⁹⁹ ÖRDÖGH Tibor: Szerbia, Horvátország és Szlovénia politikai rendszerének összehasonlítása 1990 és 2016 között. Dialog Campus. 2016. 104. Elérhető: <https://bit.ly/3Zgk3g7>

¹⁰⁰ Ace Project: Bonus seats to largest party in Greek election. Elérhető: <https://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/269929775>

szavazatainak egyel növelt száma felett áll. Ezzel kapcsolatban érdekes az a feltételezés, miszerint, ha az említett szavazatokra úgy tekintünk, mintha „feleslegesek” lennének, azaz le se kellett volna adni azokat, hiszen a győztes ezzel a mennyiségű szavazattal „túlnyerte magát”.¹⁰¹ Álláspontom szerint ez a gondolatmenet a szavazatok egyenlő súlyának a sérelmét eredményezné, hiszen azzal, hogy egy választópolgár – demokratikus alapjogával élve – szavazatot adott le annak érdekében, hogy a saját preferenciájának a képmására alakuljon meg egy képviseleti szerv nem érezheti úgy, hogy a szavazat nem esik latba egy olyan választópolgár szavazatával, amely az ellentétes oldalt támogatva nagyobb jelentőséggel bír.

A „győztes-kompenzáció” alkotmányossági szempontból történő kifogásolási lehetőségét az Alkotmánybíróság is vizsgálta. A 2014-es országgyűlési választásokat követően hozott 3141/2014. (V. 9.) számú határozatában a testület arra az állaspontra jutott, hogy a választási rendszer elemei előre meghatározottak és mindenkire nézve ugyanolyan mértékben vonatkoznak, tekintettel a testület korábbi mérvadó határozatára,¹⁰² a „győztes-kompenzáció” intézménye nem minősül alkotmányellenesnek. A határozathoz érdemi alkotmányos szempontot vizsgáló különvéleményt fogalmazott meg Lévay Miklós alkotmánybíró.¹⁰³ A különvélemény azon túl, hogy elismeri az Országgyűlés széles döntési szabadságát a választási rendszer kialakításával kapcsolatban, kihangsúlyozza, hogy *„nem tekinthet el az erre vonatkozó alkotmányos kötöttségektől és követelményektől.”* Álláspontja szerint a „győztes-kompenzáció” diszfunkcionális, mivel a kompenzáció fogalmilag arányosító technika, a jogintézmény azonban éppen ellenkező irányba hat. Mindezt azzal támasztja alá, hogy a választójog egyenlősége sérül, ha az arányosítás során a győztesre leadott szavazatok az egyéni választókerületi mandátumon túlmenően további – kompenzációs – mandátumok elnyerését eredményezik, vagyis az arányosítás önmaga ellentétébe átcsapva a rendszert aránytalanná teszi. *„Mindezek alapján, ha a választójogi egyenlőséget a maga demokratikus tartalmában és funkciójában értelmezzük, a „győztes kompenzáció” ilyen formája alaptörvény-ellenes.”* Végezetül a különvélemény javasolja, hogy az Alkotmánybíróság választhatta volna a döntés *pro futuro* megsemmisítését annak hangsúlyozásával, hogy a döntés nincs befolyással a 2014-es országgyűlési választások eredményeire.

¹⁰¹ KURUNCZI – SZABÓ: i.m. 796 – 797.

¹⁰² A 26/2014. (VII. 23.) AB határozat szerint „az Országgyűlés széles döntési szabadsággal rendelkezik a választási rendszer megválasztása, a választási eljárás szabályainak megállapítása során. A törvényhozó szabadon határozza meg a választókerületi rendszereket, a jelöltállítás, a szavazás és a mandátumszerzés rendjét, e törvényhozói szabadságnak csak az Alaptörvény szab keretet.”

¹⁰³ A 3141/2014. (V. 9.) AB határozat, Indokolás [52] – [59]

4.2. A választási rendszer kihívásai

Ahogy a demokrácia a hatékony részvétel és a jogállamiság értelmében fejlődik, úgy nő a választási rendszer jelentősége is, éppen a demokráciára nézve. Egy ilyen fejlődéshez magának, a választási rendszernek is effektíven hozzá kell járulnia.¹⁰⁴ Azonban az igazságosság fényében létrehozott alkotmányjogi követelményeknek, anyagi és eljárási szabályoknak történő megfelelésség korántsem garantálja azt, hogy a választási rendszer tökéletes, semmilyen módon nem támadható. A választások nem mentesek az olyan kihívásoktól, amelyek alááshatják hitelességüket és tisztességüket. Ezek a kihívások olyan kritikus akadályokat jelentenek, amelyek megkövetelik az összes érdekelt fél kollektív elhatározását és elkötelezettségét a demokrácia lényegének megőrzése érdekében.

A mai modern demokráciákban kialakított választási rendszerekkel szemben az egyik legnagyobb kihívást a választási csalások kiküszöbölése és az esetleges visszaélések minimalizálása jelenti. Ebben a tekintetben olyan tényezőkre kell gondolni, amelyek a választási rendszer tényleges megvalósulását teszik lehetővé. Példaként említhető a választási körzetek kialakítása, a választópolgárok manipulációja vagy a szavazat leadásának a módjai (pl. a levélben szavazás intézménye).¹⁰⁵

1. A választókerületek és választási határok manipulációját (*gerrymandering*) az Egyesült Államok politikai gyakorlata alakította ki, amelyben a választási kerületek határait szándékosan úgy határozzák meg vagy módosítják, hogy politikai előnyt szerezzenek egy adott párt vagy (faji vagy etnikai) csoport számára.¹⁰⁶ A gerrymandering elleni küzdelem fontos a demokratikus intézmények integritásának és a politikai folyamatok tisztességének megőrzése érdekében. A választási kerületek fair és átlátható kialakítása kulcsfontosságú az igazságos választások és a politikai képviselet biztosításához.
2. A következő kardinális kihívás, hogy a választási rendszernek kellő rugalmasságot kell teremteniük annak érdekében, hogy képesek legyenek alkalmazkodni a változó társadalmi és politikai környezethez, ezzel egyidejűleg pedig törekedniük kell arra, hogy az adott ország különböző politikai és társadalmi igényeinek megfeleljenek. Példaként említhető, amikor az 1980-as évek végén az európai szocialista államok blokkjához tartozó országokban (Magyarországot is beleértve) mélyreható hatalmi,

¹⁰⁴ NOHLEN i.m. 8.

¹⁰⁵ Lásd bővebben: HALLÓK Tamás: *A levélben szavazás az új szabályok tükrében*. MJSZ, 2014/1., 109-133.

¹⁰⁶ Duignan BRIAN: "Gerrymandering". Encyclopedia Britannica, 19 Feb. 2024. Elérhető: <https://www.britannica.com/topic/gerrymandering>

politikai változásokra került sor. Ugyanis az összes posztkommunista ország stratégiai célja az autoritativ, szocialista kormányzási módszer leváltása volt, annak reményében, hogy a helyébe új, nyugati típusú, modern demokratikus jogállam és ennek megfelelő jogrend kerüljön. Az összes demokratikus jogállamnak a népszuverenitás alkotmányos elvéből kiinduló, szerves része a legjelentősebb hatalmi szervek szabad és demokratikus választás általi megbízása, ezért sürgőssé vált a hatalmi-politikai döntések szempontjából fontos szerepet játszó, választási rendszert szabályozó törvényeknek a megalkotása.¹⁰⁷ Álláspontom szerint a kellően rugalmas és az adott világrenddel lépést tartó választási rendszer kialakításában hatalmas szerepet játszanak a nemzeti, történelmi és kulturális hagyományok, a társadalmi fejlődés és szerkezet, valamint az uralkodó hatalmi viszonyok magatartásmintái is egyaránt.

3. A választási rendszerekkel szemben egyaránt mérlegelendő kérdés, hogy milyen módon és mértékben legyen biztosított a szabad véleménynyilvánítás a választási kampány során, melyhez szorosan kapcsolódik a választópolgárok megfelelő tájékoztatása is. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a kampány célja nem más, mint a választópolgárok kommunikációs eszközzel történő megszólítása és a befolyás gyakorlása annak érdekében, hogy az adott politikai párt, vagy jelöltre szavazzon.¹⁰⁸ Emellett a véleménynyilvánítás szabadsága szoros összefüggésben van a választójogosultsággal és ebben a kontextusban a választópolgárok szabad tájékozódása – választói aktivitásuk és pártpreferenciájuk meghatározó tényezőként – a szavazatuk szabadságának előfeltétele.¹⁰⁹ A tájékozódás magába foglalja egyrészt a választás módjával kapcsolatos információkat, másrészt a politikai üzenetek szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír. Ezzel kapcsolatban érdemes kiemelni a Szlovén Alkotmánybíróság [U-I-67/09, Up-316/09 | SL-0168] határozatát, mely szerint a választások integritása csak akkor valósulhat meg, ha a választási kampányban széles körű tájékoztatás érvényesül. Ebben a kontextusban a testület kimondta, hogy a választások vagy népszavazások csak akkor tekinthetők tisztességesnek, ha azok a nép valódi akaratát fejezik ki, és ha a kampány

¹⁰⁷ Ladislav OROSZ – Štenpien ERIK: *A Szlovák Köztársaság választójoga, az inspiráció lehetséges forrása*. In: TÉGLÁSI András: *Tanulmányok a választójog, a választási rendszerek és a népszavazás aktuális kérdéseiről. A Választás és Demokrácia Ludovika Kutatócsoport kutatási eredményei (2017–2018)*. Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2019. 155.

¹⁰⁸ TÖRÖK Bernáth: *A politikai reklámozás magyar szabályozásáról. Érvek a médiakampány nagyobb szabadsága mellett*. In: CSERNY Ákos: *Választási dilemmák. Tanulmányok az új választási eljárási törvény novumai és első megmérettetése tárgyában*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem. 2015. 151.

¹⁰⁹ POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán: *Kampány határok nélkül? A magyarországi lakóhellyel nem rendelkező választópolgárok véleménynyilvánítási szabadsága és a választási kampány*. In: CSERNY Ákos: *Határtalan választások – Tanulmányok a külföldi állampolgárok választása témakörében*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2014. 199.

során a nyilvánosságot széleskörűen és átfogóan tájékoztatták. Ezért a választások előtt a közvéleményt befolyásoló információáramlást a lehető legtovább fenn kell tartani. A magyar Alkotmánybíróság is számos határozatában¹¹⁰ foglalkozott a választási kampánnyal, valamint az információ szabad áramlásával és arra a következtetésre jutott, hogy a választáson tett egyes tényállítások politikai véleményként értékelhetők, amelyek speciális velejárója, hogy nagyobb a tolerancia velük szemben.

Végezetül a választási rendszerek számos más kihívással is szembesülhetnek, amelyek befolyásolják a választási folyamatok tisztességét, a választópolgári aktivitást és a választási eredmények legitimitását. Álláspontom szerint a fent említetteken túl érdemes kiemelni a következőket:

1. *Az alkalmazott választási metódus* kérdése: Az alkalmazott választási módszer hatással van a választási rendszerre, ugyanis a választópolgári aktivitást jelentősen befolyásolja.
2. *Megfelelő legitimitás biztosítása*: Az állampolgároknak bízniuk kell abban, hogy a választással feljogosított hatalom legitim és az általuk létrehozott politikai intézmények és politikai vezetők jogosan képviselik az érdekeiket.
3. *Politikai integráció és társadalmi stabilitás* megteremtése: Ennek célja a választási rendszerekkel kapcsolatban felmerülő esetleges vita ne okozzon politikai polarizálódást.
4. *Képviselje a választópolgári akaratot és reprezentatív kormányzást eredményezzen.*

Fontos tehát kiemelni, hogy a tárgyalt kihívások leküzdése érdekében szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy nem létezhet olyan választási rendszer, amely minden államban megállná ugyanúgy a helyét. Álláspontom szerint az adott törvényhozó hatalomnak kell vizsgálnia, hogy az addigi rendszerben milyen hiányosságok, kérdéses megoldások fedezhetők fel és milyen változtatásokkal lehetne, illetve kívánja ezeket kiküszöbölni.

¹¹⁰ 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat, valamint a 3240/2019. (X. 17.) AB határozat.

5. Konklúzió

Dolgozatomban elsősorban arra kerestem a választ, hogy egy demokratikus rend szerint működő államban a választási rendszernek milyen szempontoknak kell eleget tenniük annak érdekében, hogy igazságosnak és alkotmányjogi szempontból megfelelőnek tekinthessük, továbbá, hogy milyen kihívásokkal kell megküzdeni a kialakítása során. Az említett kérdések vizsgálata azért is kulcsfontosságú, mivel a választójog instrumentális (tárgyi oldali) megközelítése során ezen tárgykörök vizsgálatával lehet leginkább meghatározni a népképviselő megvalósulásának ténylegességét. Álláspontom szerint a választási rendszerekkel szemben megállapítható, hogy abban az esetben tekinthetőek alkotmányosnak, amennyiben reprezentálják a választópolgári akaratot, továbbá stabil kormányzó többséget garantálnak, alkalmazkodnak a társadalmi berendezkedésekhez és változásokhoz, lecsökkentik a visszaélések lehetőségét, illetve megfelelő legitimitációt biztosítanak a hatalom gyakorlójának. A fentiekén kívül azonban számos más tényező is befolyásolja a választási rendszert: ilyenek tekinthető például az adott állam mérete, hagyományai, kialakított választási törvényei, az alkalmazott választási módszerek kérdése, a legitimitáció biztosítása, vagy éppen a regnáló hatalom által folytatott politika.

Példaként említhető a már bevezetőben tárgyal németországi választási reformkísérlet, amelynek arányosítási törekvései mégis a többségi elemek megvalósulásához vezetnek. Ezzel szemben Hollandiában előfordulhat, hogy a parlamenti választásokon 'vesztes' pártok alakíthatnak kormányt, ez pedig a holland választási rendszer sajátosságára vezethető vissza, ami listás, azaz arányos választási rendszer és minden pártnak esélyt nyújt a bejutásra.

Az említettek következménye könnyen lehet egy széttöredezett, akár társadalmi-politikai válságot is eredményező, nem egységes parlament, amelyben a stabilitás azon múlik, hogy a pártok koalícióra tudnak-e lépni. Erre lehet többek között példa Izrael esete, ugyanis a Knesszet (izraeli parlament) 120 taggal rendelkezik és a tagjai egyfordulós, arányos választást követően szereznek mandátumot. Azonban ahhoz, hogy egy párt bekerüljön a Knesszetbe, el kell érnie egy bejutási küszöböt, amelyet gyakran emelnek. Ennek oka, hogy a politikai és vallási sokszínűség következtében az izraeli politikai paletta rengeteg pártot foglal magába, ezzel megnehezítve az ország stabil kormányzását. Ennek a következménye az is, hogy soha, egyetlen párt sem volt képes egyedül kormányozni, vagyis a helyek közül legalább 61-et megszerezni, hogy egyszerű többsége legyen. A kormányok ezért minden esetben kormánykoalíciók, amelyek többnyire nemcsak két, hanem több párt megegyezéséből jönnek létre, és részben ez a következménye annak, hogy ritkán töltik ki a négyéves megbízatásukat.

A helyzetet ráadásul az is nehezíti, hogy a pártok gyakran több politikai csoportosulás szövetségei, amely tovább növeli a konfliktushelyzetek számát.

Mindezek alapján úgy gondolom, hogy nem létezhet egy ideális, minden állam kritériumának eleget tevő választási rendszer, mivel számos szempontot kell figyelembe venni annak érdekében, hogy egy komplex, sokrétű – a fenti követelményeket is magába foglaló – választási rendszer kialakítása biztosítsa a népképviselő elvének legteljesebb megvalósulását. Emiatt kijelenthető, hogy a választási rendszer meghatározása az alkotmányos rend kialakításának egyik legnemzetibb kérdése.

6. Irodalomjegyzék

6.1. Felhasznált szakirodalom

1. AHMED, Ashraf: Democracy and Disenchantment. Vanderbilt Law Review, 75, 2022.
Elérhető: <https://bit.ly/45VVOYu>
2. ANDERSEN, Uwe – WOYKE, Wichard: Deutschland Wahl 90. 1990.
3. BALOGH Zsolt – SCHANDA Balázs: Alkotmányjog – Alapjogok, Pázmány Press, Budapest, 2014.
4. BRIAN, Duignan: "Gerrymandering". Encyclopedia Britannica, 19 Feb. 2024,
<https://www.britannica.com/topic/gerrymandering>
5. BÍRÓ Péter – SZIKLAI Balázs – KÓCZY Á. László. Választóközetek Igazságosan? Közgazdasági szemle 59.11 (2012)
6. BODNÁR Eszter: A választójog alapjogi tartalma és korlátai című doktori értekezésének tézisei. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola 2013.
7. BODNÁR Eszter: A választójog alapjogi tartalma és korlátai, HVG Orac, Budapest, 2014.
8. BODNÁR Eszter: „Választójog” In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia, 2016. Elérhető: <http://ijoten.hu/szocikk/alkotmanyjog-valasztojog>
9. BODNÁR Eszter: A határontúliak választójogának egyenlősége. In: CSERNY Ákos szerk.: Határtalan választások. Tanulmányok a külhoni állampolgárok választása témakörében. Budapest, Nemzeti Közszerológati Egyetem. 2014.
10. COATE, Stephen – KNIGHT, Brian: Socially Optimal Districting: A Theoretical and Empirical Exploration, The Quarterly Journal of Economics, Volume 122, Issue 4, Nov. 2007.
11. CSERVÁK Csaba: A népakarattól az állami döntésig. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
12. CSERNY Ákos: A Parlamenti Választások Jelölési Rendszerei az Uniós Országokban. In: Cserny Ákos: A Választási Rendszerek Egyes Intézményei az Uniós Országokban. HVG Orac. 2018.
13. CSERNY Ákos – PÉTERI Attila: Választójogi és népszavazási kommentárok. Wolters Kluwer, Budapest, 2017.

14. DEZSŐ Márta: „A választási rendszer” In: KUKORELLI István (szerk.): Alkotmánytan I., Budapest, Osiris, 2007.
15. DEZSŐ Márta: Képviselő és választás a parlamenti jogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1998.
16. DEZSŐ Márta – TÓTH Zoltán: Választás és választási eljárás. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002.
17. DOMAHIDI Ákos: 71.§ [Választások alapelvei]. In: JAKAB András (szerk.): Az alkotmány kommentárja I-II. Budapest, Századvég, 2009.
18. DOŠEK, Tomáš: Voting: Can Compulsory Voting Go Some Way towards Rejuvenating Democracy? RSA Journal 167, no. 2(5585) 2021. Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/48707941>
19. FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre: Voksok és mandátumok. A választási rendszerek arányossága. Villányi úti könyvek. 1998.
20. FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre: Parlamenti választások az Európai Unió országaiban, 1945-2002. Osiris tankönyvek – Magyarország az Európai Unióban, 2004
21. FEJÉRDY Gergely: A 2022-es francia választások eredménye és annak következményei. KKI Elemzések. KE-2022/39. 5. Elérhető: https://kki.hu/wpcontent/uploads/2022/08/KE_2022_39_FR_francia_valasztasok_eredmenye_FG_0803.pdf
22. FICZERE Lajos: A választás történelmi alakulása, értelmezése, funkciói, a választási rendszer jellemzői és típusai. Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae 2010. Elérhető: <https://bit.ly/3qvjtP5>
23. GALLAI Sándor – TÖRÖK Gábor: *Politika és politikatudomány*. Budapest, Aula Kiadó. 2005.
24. GIBBINS, Roger – EULAU, Heinz – WEBB, Paul David: "Election". Encyclopedia Britannica, 18 Mar. 2024. <https://www.britannica.com/topic/election-political-science>
25. GICQUEL, Jean: Le contentieux des élections parlementaires en droit comparé. Nouveaux Cahiers du Conseil constitutionnel n 41. 2013.
26. HANS, Riedwyl – STEINER Jürg: “*What Is Proportionality Anyhow?*” Comparative Politics, vol. 27, no. 3, 1995, pp. 364. JSTOR, Elérhető: <https://doi.org/10.2307/422063>
27. HALÁSZ Iván: Választójog. In: LAMM Vanda (szerk.): Emberi Jogi Enciklopédia, HVG Orac, Budapest, 2018.

28. HALÁSZ Iván: Az 1905-ös morvaországi kiegyezés – kísérlet az „objektív alapú” nemzeti kataszter létrehozására. In: HALÁSZ Iván – MAJTÉNYI Balázs: Regisztrálható-e az identitás? GONDOLAT Kiadói Kör – MTA Jogtudományi Intézet Budapest 2003.
29. HALLÓK Tamás: Választási részvétel és alkotmányjog. A szavazási módok. PhD értekezés. Miskolc, 2012.
30. HALLÓK Tamás: A Távollévők Szavazásának Módjai az EU-államok Parlamenti Választásain. In: CSERNY Ákos: A Választási Rendszerek Egyes Intézményei az Unió Országokban. HVG Orac. 2018.
31. HALLÓK Tamás: *A levélben szavazás az új szabályok tükrében*. MJSZ, 2014/1.
32. HORVÁTH Attila: Recenzió Jason Brennan - Lisa Hill: Compulsory Voting: For and Against című könyvéről. Parlamenti Szemle, 2017/2.
33. JELLINEK, Georg: System der subjektiven öffentlichen Rechte, Freiburg, Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. B. Mohr, 1892.
34. KURUNCZI Gábor: Az egyre általánosabb választójog kihívásai – Az általános és egyenlő választójog elvének elemzése a magyar szabályozás tükrében. Budapest, Pázmány Press, 2020.
35. KURUNCZI, Gábor: On the dual nature of suffrage Electoral systems and voting rights. Institutiones Administrationis – Journal of Administrative Sciences Vol. 3 2023. Elérhető: <https://doi.org/10.54201/iajas.v3i1.60>
36. KURUNCZI Gábor: A fővárosi közgyűlés megválasztásának választójogi anomáliái. Pázmány Law Working Papers. 2016/24.
37. KURUNCZI Gábor – SZABÓ István: A választási rendszer. In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András: *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020.
38. LAMM Vanda – PESCHKA Vilmos: Jogi lexikon. KJK-KERSZÖV, Budapest, 1999.
39. LEVER, Annabelle: "Compulsory Voting: A Critical Perspective." British Journal of Political Science 40.4 2010.
40. LIJPHART, Arend: Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma. The American Political Science Review 91, no. 1 (1997) 1. Elérhető: <https://doi.org/10.2307/2952255>
41. MÁTYÁS Ferenc: A választási eljárás jogorvoslati rendszere. Wolters Kluwer 2022. Elérhető: <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-valasztasai-eljaras-jogorvoslati-rendszere/>

42. MÉCS János: A győzteskompenzáció alkotmányosságáról –a pozitív töredékszavazatok megítélése az egyenlő választójog tükrében. Bibó Jogi és Politikatudományi Szemle. 2015/1.
43. NOHLEN, Dieter: Választási szervek és választási reform: Bevezetés. In Választási rendszer, választójog és választás Kelet-Közép Európában (pp. 7–35). MTA JTI. Budapest, 1996. Elérhető: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/vifaost/a96-04225.pdf>
44. OROSZ, Ladislav – ERIK, Štenpien: A Szlovák Köztársaság választójoga, az inspiráció lehetséges forrása. In TÉGLÁSI András: Tanulmányok a választójog, a választási rendszerek és a népszavazás aktuális kérdéseiről. A Választás és Demokrácia Ludovika Kutatócsoport kutatási eredményei (2017–2018). Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2019.
45. ÖRDÖGH Tibor: Szerbia, Horvátország és Szlovénia politikai rendszerének összehasonlítása 1990 és 2016 között. Dialog Campus. 2016. Elérhető: <https://bit.ly/3Zgk3g7>
46. PETRÉTEI József: "A Választási Rendszerek Egyes Intézményei Az Uniós Országokban" c. Tanulmánykötetről. [Könyvismertetés]. Jogtudományi közlöny 73.12. 2018.
47. PETRÉTI József: Az országgyűlési választások alkotmányosságáról. In: Választások Magyarországon, [Konferencia/Tanulmánykötet]. Pécs, 2014.
48. PETRÉTEI József: *A választások alkotmányi alapelveiről*. In: SÜKÖSD Ferenc (szerk.): Emlékkönyv Markos György egyetemi adjunktus tiszteletére. PTE Állam- és Jogtudományi Kara, Pécs, 2009.
49. POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán: Kampány határok nélkül? A magyarországi lakóhellyel nem rendelkező választópolgárok véleménynyilvánítási szabadsága és a választási kampány. In: CSERNY Ákos: Határtalan választások – Tanulmányok a külföldi állampolgárok választása témakörében. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2014.
50. ROUSSEAU, Jean-Jacques: (fordította: RADVÁNYI Zsigmond): Társadalmi szerződés, Budapest, Phönix-Oravetz Kiadás, 1947.
51. SIEGFRIED, Magiera: Der Bundestag – Art. 38. In: Sachs MICHAEL: Grundgesetz–Kommentar. Verlag C. H. Beck, München, 2009.
52. STUMPF Péter Bence – LÁSZLÓ Róbert: Nincs két egyforma. Mandátumkiosztási mechanizmusok az EU tagállamaiban. In: Cserny Ákos: A választási rendszerek egyes intézményei az uniós országokban. HVG Orac. Budapest 2018.

53. SZABÓ Zsolt PhD: A választójog. In: KERÉKNÉ Jakó Nóra – MIKES Lili – SZABÓ Zsolt: Alkotmányjog – Jogi szakvizsga felkészítő kötet 4. Átdolgozott kiadás. Budapest, Patrocinium 2021.
54. TÖRÖK Bernáth: A politikai reklámozás magyar szabályozásáról. Érvek a médiakampány nagyobb szabadsága mellett. In CSERNY Ákos: Választási dilemmák. Tanulmányok az új választási eljárási törvény novumai és első megmérettetése tárgyában. Nemzeti Közszerológati Egyetem. 2015.
55. VARSÁNYI Benedek: Egyenlő választójog – arányos választási rendszer. In: Fundamentum, 2006/3.
56. VARGA Tamás: Politikai magatartás és részvétel. JURA, 2006/1., Elérhető: <https://szakikkadatbazis.hu/doc/6051414>
57. VARGA Zs. András: Eszményből bálvány? – A joguralom dogmatikája. Budapest, Századvég, 2015.

6.2. Egyéb felhasznált irodalom

1. Ace Project: Bonus seats to largest party in Greek election. Elérhető: <https://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/269929775>
2. Compendium of International Standards for Elections. NEEDS-European Commission, Brussels, 2016. 19. Elérhető: https://www.eas.europa.eu/sites/default/files/compendium-en-n-pdf_0.pdf
3. Választójog-Szegedi Tudományegyetem szócikke. Elérhető: <https://u-szeged.hu/efop362-00007/kereses-abc-szerint-180523-22/valasztojog>
4. https://alaptorvenyblog.hu/izrael_valasztasi_rendszere_es_a_politikai_eroter.html
5. <https://aceproject.org/ero-en/regions/europe/BE/belgium-electoral-code-2014/view>
6. <https://www.cik.bg/en/laws>
7. <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1998/en19980714.pdf>
8. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/514112013015/consolide/current>
9. <https://www.valasztas.hu/kifogas>
10. [Még a koalíción belül is támadják a német választójogi reformot \(magyarnemzet.hu\)](https://magyarnemzet.hu)

6.3. Jogforrás

1. National Assembly Elections Act (1992) Elérhető: <https://www.dvks.si/arhivi/dz2000/en/zvdz.html>
2. Venice Commission: Code of good practice in electoral matters. Elérhető: <https://rm.coe.int/090000168092af01>
3. Act on Elections to the Sejm of the Republic of Poland and to the Senate of the Republic of Poland (2001) Elérhető: https://przetargi.kbw.gov.pl/uploaded_files/1456302988_5_The_Act_of_12th_April_2001_on_elections_to_the_Sejm_of_the_Republic_of_Poland_and_to_the_Senate_of_the_Republic_of_Poland.pdf
4. Act on Elections to Parliament of the Czech Republic (No. 275/1995) Elérhető: <https://www.psp.cz/en/docs/laws/1995/247.html>
5. Saeima Election Act (1995) Elérhető: <https://www.saeima.lv/en/about-saeima/saeimas-velesanas-1/saeimas-velesanu-likums-1>
6. General Election Act No. 21/1991. Elérhető: <https://legislation.mt/eli/cap/354/eng/pdf>
7. ENSZ Emberi Jogi Bizottság 25. általános kommentárja
8. 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról
9. 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról
10. 809/B/1998. AB határozat
11. 24/1999. (VI. 30.) AB határozat
12. 33/2000. (X. 20.) AB határozat
13. 59/2003. (XI. 26.) AB határozat
14. 22/2005 (VI. 17.) AB határozat
15. 1/2013. (I. 7.) AB határozat
16. 26/2014. (VII. 23.) AB határozat
17. 3141/2014. (V. 9.) AB határozat
18. 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat
19. 3240/2019. (X. 17.) AB határozat